

LAAJA
HYVINVOINTIKERTOMUS
2017-2020

Sisälllys

1. LAPSET, VARHAISNUORET JA LAPSIPERHEET	4
1.1 Jyväskylä on lapsiystävällinen kunta	4
1.2 Väestöstä	4
1.3 Toimeentulo	4
1.4 Terveys ja elämäntavat	5
1.5 Osallisuus.....	7
1.6 Varhaiskasvatus.....	7
1.7 Perusopetus.....	9
1.8 Perheiden ennaltaehkäisevät sosiaali- ja terveystalvelut	11
1.9 Lastensuojelu	13
2. NUORET, NUORET AIKUISET	14
2.1 Väestöstä	14
2.2 Työ, opiskelu, toimeentulo.....	14
2.3 Terveys ja elämäntavat	15
2.4 Osallisuus ja turvallisuus	16
2.5 Palveluista.....	16
2.6 Kuluneen kauden tavoitteet ja tulevan kauden painopisteet.....	18
3. TYÖIKÄISET	19
3.1 Työllisyys.....	19
Asuminen	20
4. IKÄIHMISET	25
4.1 Asuminen	25
4.2 Toimeentulo.....	26
4.3 Terveys.....	26
4.4 Osallisuus	27
5. LIIKUNTA.....	29
6. KULTTUURI	34
7. MAAHANMUUTTAJAT	37
8. VAMMAISET.....	39

9. YHDENVERTAISUUS	41
10. OSALLISUUS	43
Vapaaehtoistoiminta	44
11. KAUPUNKIYMPÄRISTÖ	46
11.1 Asuinalueiden sosiaalisen eheyden edistäminen kaupunkisuunnittelun keinoilla Asuntopoliittiset linjaukset hyväksytyt osana Kymppi ^R 2018-ohjelmaa	46
11.2 Lähiöohjelma 2020–2022	47
<i>Asuinalueiden sosiaalisen kestävyden seuranta jatkossa</i>	47
11.3 Kestävien liikkumismuotojen kehittäminen -kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen edellytysten parantaminen.....	47
<i>Olosuhteiden ja palveluiden parantaminen</i>	48
11.4 Vuorovaikutus asukkaiden kanssa palvelujen kehittämisessä	49
11.5 Liikkumisen ohjaus viestinnän ja markkinoinnin keinoin	49
11.6 Maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittaminen	49
11.7 Viherverkoston yhtenäisyyden ja kattavuuden parantaminen: Erityisenä kohteena Kehä Vihreän kehittäminen Kehä Vihreän kehittäminen	50
11.8 Asukkaiden kokemuksia luonto- ja metsäalueiden saavutettavuudesta	51
11.9 Luontoliikunnan merkitys kasvava	51
12. TURVALLISUUS.....	55
12.1 Jyväskylän turvallisuussuunnitelma	56
13. JOHTOPÄÄTÖKSET	57
14. PAINOPISTEET.....	58

JOHDANTO

Kuntalain 1§ mukaan kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja kestävästä kehitystä alueellaan. Vuonna 2011 voimaan tullut terveydenhuoltolaki velvoittaa kuntia raportoimaan valtuustolle vuosittain kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä niitä edistävästä toimenpiteistä. Hyvinvointikertomus kuvaa kuntalaisten hyvinvoinnin nykytilaa ja tarpeita, arvioi toteutunutta toimintaa ja hyvinvoinnin edistämiseen käytettyjen voimavarojen ja tarpeiden välistä suhdetta. Hyvinvointikertomus toimii valmistelijoiden työvälineenä hyvinvointitiedon kokoamisessa, raportoinnissa ja seurannassa sekä resursoinnin suunnittelussa. Luottamushenkilöille se toimii päätöksenteon työvälineenä.

Hyvinvointikertomuksen laatimisessa on käytetty sähköistä hyvinvointikertomuksen indikaattoriaineistoa. Tämän lisäksi tietoa on kerätty kunnan omista ja yhteistyökumppaneiden tilastoista. Kuntakohtaisen tiedon lisäksi on tutkittu valtakunnallisten tutkimusten ja selvitysten tuloksia ja aineistoa. Hyvinvoinnin kuvaamisessa on huomioitu yhteiset keskustelut viranhaltijoiden, työntekijöiden, yhteistyökumppaneiden ja asukkaiden kanssa. Tietoa on kerätty ikäryhmittäin ja aihealueittain. Lopullinen pohdinta on yhteenveto keskeisimmistä johtopäätöksistä ja painopistealueista.

Tähän hyvinvointikertomukseen on sisällytetty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä keskeiset painopisteet seuraavista suunnitelmista ja ohjelmista: yhdenvertaisuussuunnitelma, kotoutumisen edistämishjelma, köyhyysohjelma, ikäystävällinen Jyväskylä -ohjelma, turvallisuussuunnitelma, asunnottomuuden puolittamisohjelma ja päivitetty osallisuusohjelma.

Hyvinvointikertomus koostuu kahdesta osasta: hyvinvointikertomuksesta ja hyvinvointisuunnitelmasta. Hyvinvointikertomuksessa tarkastellaan asukkaiden hyvinvointia ja sen kehitystä vuosina 2017 - 2020. Hyvinvointikertomuksen hyväksyy valtuusto keväällä 2021. Tämän jälkeen laaditaan hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021 - 2024. Hyvinvointisuunnitelman hyväksyy uusi valtuusto syksyllä 2021.

Hyvinvointikertomuksen taustaksi kootun tilasto- ja tutkimustiedon lisäksi kokemustiedolla on merkittävä rooli hyvinvointisuunnitelman laatimisessa. Tässä hyvinvointikertomuksessa asukkaiden, asiakkaiden, yhteistyökumppaneiden näkemyksiä on koottu sähköisillä kyselyillä. Yhdenvertaisuus, osallisuus ja hyvinvointikysely oli suunnattu kaikille kaupunkilaisille. Hyvinvoinnissa tapahtuneiden muutosten arviointiin liittyvä kysely suunnattiin sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilöstölle sekä järjestöille. Näiden kyselyjen lisäksi on toteutettu mm. nuorten palveluihin liittyvä asiakaskysely, 2018 - 2019. Ohjelmatyöhön liittyen on kokemustietoa koottu pääosin virtuaalisesti järjestetyissä teematilaisuuksissa ja työoverstaissa.

Suurimmat muutokset asukkaiden hyvinvoinnissa ja palvelujen järjestämisessä johtuivat 2020 keväällä alkaneesta koronapandemiasta. Koronan vaikutuksia palveluihin ja asukkaiden hyvinvointiin kuvataan jonkin verran. Aiheesta on tehty jo jonkin verran valtakunnallista selvitystä muun muassa THL:n toimesta, mutta lopulliset vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin.

1. LAPSET, VARHAISNUORET JA LAPSIPERHEET

1.1 Jyväskylä on lapsiystävällinen kunta

Jyväskylä on saanut UNICEF-lapsiystävällinen kunta tunnustuksen sitoutuneesta ja aktiivisesta kehittämistyöstä lapsen oikeuksien edistämiseksi ensimmäisen kerran vuonna 2018 ja tunnustus on myönnetty uudelleen seuraavaksi neljäksi vuodeksi vuonna 2020. Lapsiystävällinen kunta -malli perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja kansainväliseen Child Friendly City -malliin ja se auttaa kuntia edistämään lapsen oikeuksien toteutumista. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmissoikeussopimus. Sopimuksen tärkein tavoite on terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille.

1.2 Väestöstä

Vuonna 2020 Jyväskylässä oli 26144 lasta. Lasten määrä näyttää väestöennusteen mukaan kääntyvän laskuun jo vuoteen 2025 mennessä. Lapsiperheistä hieman yli neljännes on yksinhuoltajaperheitä. Yksinhuoltajaperheiden määrä on laskenut hieman. Lapsista valtaosa voi hyvin. He ovat terveitä, liikkuvat ja harrastavat. Heillä on hyvät suhteet vanhempiin ja kavereita. Ahtaasti asuvien lapsiperheiden määrä on ollut laskussa koko valtuustokauden ajan. Ahtaasti asuvissa perheissä on lapsia enemmän kuin perheissä keskimäärin. Ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia on hieman alle 4000.

Perheiden ongelmat näyttävät kasaantuvan 10-20%:lle lapsista ja lapsiperheistä. Erityisesti korona-aikana perheiden ja lasten ongelmat ovat lisääntyneet, kasaantuneet ja polarisoituneet. Tärkeää on haavoittuvassa asemassa olevien lasten huomioiminen. Haavoittuvassa asemassa voidaan katsoa olevan pienituloisten, vammaisten, sijoitettujen ja maahanmuuttajataustaisten lasten. Pienituloisuuteen liittyvissä kysymyksissä erityisen haavoittuvassa asemassa ovat maahanmuuttajataustaiset lapset. Heidän pienituloisuusasteensa on huomattavan korkea – 59,4%.

1.3 Toimeentulo

Lasten pienituloisuusaste on kasvusuunnassa. Enemmän kuin joka kymmenes lapsi on pienituloinen. Lasten pienituloisuuden vaikutukset ovat moninaiset. Pelastakaa Lapset ry. selvitti pienituloisuuden vaikutuksia lapsiin Lapsen ääni -kyselyssä. Kyselyn tuloksista selviää, että 40% pienituloisten perheiden lapsista on tullut kiusatuksi perheensä taloudellisen tilanteen vuoksi. 80% oli stressaantunut perheensä tilanteesta ja yli puolet oli paljon tai erittäin huolissaan tulevaisuudesta. Harrastusmahdollisuutensa koki huonoksi puolet pienituloisista lapsista ja joka neljäs koki, ettei ole tarpeeksi taitava tai lahjakas harrastamaan.

Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitoksen (THL) ”Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut, (LTH)” kyselyaineistosta 2017 tehty analyysi kertoi, että toimeentulo-ongelmat heikensivät monin tavoin lapsiperheiden hyvinvointia. Jos perheellä oli toimeentulo-ongelmia, vanhemmat kärsivät selvästi yleisemmin usein toistuvasta masennuksesta, ahdistuneisuudesta tai uupumuksesta.

Toimeentulon hankaluus heikensi tutkimuksen mukaan myös parisuhteen laatua ja heijastui kokemuksiin vanhemmuudesta. Toimeentulo-ongelmia kokevien perheiden lapset ovat tarvinneet ja saaneet useammin kouluterveydenhoitajan, koulukuraattorin, koululääkärin ja koulupsykologin sekä myös kasvatus- ja perheneuvolan, lastensuojelun ja perhetyön palveluja samoin kuin mielenterveyspalveluja. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että toimeentulokokemusten erot ovat systemaattisesti yhteydessä kaikkiin tarkasteltuihin hyvinvoinnin osatekijöihin: vanhempien ja lasten hyvinvointi on kaikilla käytettävissä olleilla noin 30 osoittimella heikompaa perheissä, joissa vanhempi arvioi toimeentulon olevan hankalaa.

Pesäpuu ry kokosi keväällä 2020 erityisesti korona-ajan vaikutuksia sijoitettuihin lapsiin. Pienituloisuuden osalta todettiin, että koulunkäyntiin, yhteydenpitoon ja viranomaisasiointiin liittyen kaikilla ei ole tarvittavia välineitä ja teknisiä laitteita, eivätkä etäyhteydellä toimivat palvelut ole kaikkien tasavertaisesti saatavilla.

Vallitsevat poikkeusolot ovat vaikeuttaneet pienituloisten lasten ja muutoin haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilannetta. Peruspalvelut – varhaiskasvatus ja perusopetus – ovat merkittävä tuki perheille. Korona-aikana lapset ovat joutuneet olemaan enemmän poissa päiväkodista tai koulusta koronakaranteenissa tai etäopetuksessa. Tämä on tarkoittanut päivittäisten ruokailujen järjestämistä kotona, mikä on puolestaan lisännyt perheiden kustannuksia. Pahimmassa tapauksessa ruokailujen puutteellisuutta tai puuttumista.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 25.5.2020 kansallisen lapsistrategian valmistelun yhteyteen työryhmän lapsen oikeuksien ja lasten sekä perheiden hyvinvoinnin kartoittamiseksi sekä vahvistamiseksi koronaepidemian jälkihoidossa. Työryhmän julkaisussa todetaan, että koronakriisi lisää lasten ja nuorten eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Vaikka epidemia vaikuttaa kaikkiin lapsiin ja nuoriin, vaikutusten kesto ja laajuus vaihtelevat. Haitalliset vaikutukset kasaantuvat ja kumuloituvat.

1.4 Terveys ja elämäntavat

Mielenterveyttä/- hyvinvointia kuvaavilla mittareilla olemme pääsääntöisesti valtakunnallista tasoa hieman paremmassa asemassa. THL:n toteuttaman LTH-tutkimuksen (Lasten Terveys ja Hyvinvointipalvelut) mukaan arvioitaessa lasten hyvinvointia, selviytymistä ja viihtymistä varhaiskasvatuksessa 38%:lla lapsista on arvioissa vähintään yksi lapseen liittyvä huoli. Yleisimmin huolet liittyvät lapsen sosiaalisiin tai sosioemotionaalisiin taitoihin. Mielenterveyteen liittyvien kysymysten osalta 20%:lla pojista ja 6%:lla tytöistä oli vähintään yksi poikkeava löydös. Tytöillä on huomattavasti poikia enemmän pulmia mm. uneen liittyen. Pojilla puolestaan on jonkin verran enemmän käyttäytymiseen liittyviä pulmia. Vanhempien tuen tarpeiden kartoituksessa useimmin tukea tarvittiin toisen tai molempien vanhempien jaksamiseen, lapsen psyykkiseen oireiluun tai vuoro vaikutukseen vanhempien tai ikätovereiden kanssa.

Huolestuttavaa on poikien ja tyttöjen välisen eron kasvaminen mielenterveyden teemoihin liittyvien ongelmien osalta. Neljäsluokkalaisten kohdalla kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai heikoksi tytöistä 8,4% ja pojista 5,6%. Tyttöjen ja poikien välinen ero kasvaa, mitä vanhemmista lapsista on kysymys. 8.-9. luokkalaisista tytöistä kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai heikoksi jo 24,4% ja pojista 13,9%. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on kouluterveyskyselyn mukaan tytöistä 24,4%:lla ja pojista 13,9%:lla.

Perheiden tuentarpeen kasvu nousi esille myös Jyväskylän sosiaali- ja sivistyspalvelujen henkilöstölle tehdyssä kyselyssä. Vastaajilta kysyttiin millaisia muutoksia he ovat havainneet asukkaiden hyvinvoinnissa. Sosiaaliin suhteisiin ja taloudelliseen epävarmuuteen liittyvien muutosten jälkeen kolmantena mainittiin huoli perheiden jaksamisesta ja lasten oireilusta. Vuonna 2019 neuvolan asiakassegmentoinnin mukaan 55%:lla asiakkaista oli kohtalainen tai suuri tuen tarve.

Asiakastilastojen mukaan neuvolan, kouluterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon käynnit ovat lasten osalta vähentyneet. Psykiatrisen laitoshoidon päivät ovat sen sijaan hieman lisääntyneet.

Kouluterveyskyselyn mukaan 8.-9.- luokkalaisten tupakointi, nuuskaaminen ja rahapelaaminen on hieman vähentynyt. Tosi humalassa vähintään kerran on ilmoittanut olevansa 9,3% vastaajista, joka on hieman enemmän kuin edellisessä kouluterveyskyselyssä. Myös huumekekoilut ovat lisääntyneet jonkin verran. Huumeita ilmoittaa kokeilleensa joka kymmenes vastaaja.

Music Against Drugs ry. (MAD) on toteuttanut yläkouluikäisille oman hyvinvointikyselynsä vuosina 2018 ja 2020. Tämän kyselyn mukaan lasten kiinnostus päihteitä ja tupakointia kohtaan on vähentynyt. Muiden päihteiden, paitsi huumeiden tarjonta on laskenut ja tiedontarve päihteisiin liittyen kasvanut. Hankintakanavana some on noussut ykköseksi, mutta laillisia reittejä pitkin, laillisten päihteiden hankkiminen on hyvin vaikeaa. Kokonaisuudessaan huolta herättävä päihteiden, tupakkatuotteiden käyttö ja rahapelaaminen on vähentynyt hieman (2017, 16% - 2019, 15,1%).

Lasten liikunta-aktiivisuus on vähentynyt jonkin verran. Ylipaino on ollut lievästi laskussa. Lasten ja nuorten liikunnasta on enemmän tietoa ”liikunta”-otsikon yhteydessä. Ruokailun osalta voidaan todeta, että alakoululaisista (4.-5.lk) pojista jättää aamupalan syömättä 1/4 ja tytöistä 1/5. Yläkouluikäisistä vastaavat luvut ovat pojat 36,2% ja tytöt 39,4%. Koululounasta ei syö päivittäin 1/4 yläkouluikäisistä. Ravitsemuksen vaikutus kasvan lapsen ja koululaisen elämään on merkittävä, siksi edellä mainitut tulokset tulisi ottaa vakavasti huomioon.

Kiusaamisen vähentämiseksi on tehty pitkäjänteistä työtä ja kiusaaminen on jonkin verran vähentynyt. Kiusaaminen on kuitenkin muuttunut raaemmaksi ja väkivaltaisemmaksi. Lasten ja nuorten väkivaltainen käyttäytyminen herättää huolta. MAD:n kyselyssä 2018 3% kertoi väkivallan

lisääntyneen. Vuoden 2020 kyselyssä vastaava osuus oli 23%. Lasten ja nuorten yksinäisyys on kouluterveyskyselyn mukaan lisääntynyt, mutta MAD:n kyselyn tulosten perusteella näyttäisi, että yhä useammalla on vähintään yksi ystävä ja useita ystäviä on yli 80%:lla yläkouluikäisistä lapsista.

1.5 Osallisuus

Lasten ja nuorten osallisuuteen on kiinnitetty Jyväskylässä paljon huomiota. Suurin osa koululaisista tietää miten voi vaikuttaa. Opettajat rohkaisevat mielipiteenilmaisua ja mielipiteitä otetaan huomioon. Vuorovaikutus vanhempien kanssa on sujuvaa suurimmalla osalla lapsista. Lapsia on osallistettu Jyväskylässä monella tavalla. Heitä on kuultu mm. rakennushankkeiden yhteydessä ja heitä koskevia päätöksiä tehtäessä (lapsivaikutusten arviointi). Edustuksellisen demokratian väylänä Jyväskylässä toimii lapsiparlamentti. Hyvinvointikertomuksen laadintaa alakouluikäiset osallistuivat sähköisen pelin välityksellä. Pelissä he arvioivat lapsen oikeuksien toteutumista, harrastamista ja vaikuttamista Jyväskylässä. Peliin osallistui 952 lasta. Pelin tulosten perusteella suurin osa kokee, että lapsen oikeudet toteutuvat hyvin tai melko hyvin. Heikoimmin toteutui lasten mielestä väittämä ”Lasta ei syrjitä eikä kiusata” 57%. Mieluinen harrastus on 80%:lla ja harrastukset koettiin positiivisina, mutta jonkin verran myös harrastuksissa on kiusaamista, vähättelyä jne. Harrastuksen koki haittaavan koulutyötä 12%.

Lapset kokevat voivansa osallistua koulussa. Parhaina vaikuttamisen väylinä lapset pitivät keskustelua ja kyselyitä, joita tulisi olla säännöllisesti ja erilaisia vaikuttamisen keinoja tulisi tehdä laajasti tutuksi. Lapset haluavat vaikuttaa koulun asioihin, mutta myös laajemmin asuinalueeseen ja koko kaupunkiin liittyviin asioihin.

Lasten harrastustoimintaa tuetaan vahvasti sekä koulupäivän yhteydessä että kouluajan ulkopuolella. Jyväskylä on mukana Suomen malli -pilotissa ja vähävaraisten lasten harrastustoiminnan tukemisessa. Kaupungissa on toiminut vuodesta 2020 harrastekoordinaattori.

1.6 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatukseen osallistumisprosentti on ollut viime vuosina kasvava erityisesti 4- ja 5vuotiaiden lasten osalta. Varhaiskasvatukseen on osallistunut lähes 60% lapsista. Korona-epidemia on vaikuttanut suuresti lasten osallistumisasteeseen. Vanhempien oma harkinta ja huoltajien työllisyystilanteiden muutokset vaikuttivat varhaiskasvatuspalvelun tarpeen vähenemiseen. Keväällä palvelujen piirissä oli vain 20–25 % lapsista. Lasten läsnäolo nousi kesällä noin 50 %:iin ja loppuvuodesta 70 %:iin. Kevään 2020 poikkeusolojen aikana varhaiskasvatuksen työntekijät pitivät yhteyttä kotona olevien lasten perheisiin puhelimitse, Skypellä tai Teamsilla. Tarvittaessa huoltajia ohjattiin perheiden ennaltaehkäisevien palvelujen piiriin.

Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle tehdään yhdessä huoltajien kanssa ja lasta kuunnellen yksilöllinen varhaiskasvatuksen suunnitelma ja esiopetuksen oppimissuunnitelma. Keskusteluissa keskeisenä teemana on lapsen hyvinvointi ja sen edistäminen. Yksilöllisiin suunnitelmiin kirjataan myös lapsen mahdollisesti tarvitsemat tukitoimet. Lasten yksilölliset tukitoimet rakennetaan osaksi

ryhmän päivittäistä toimintaa. Jokaisella esimiesalueella työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja erityisavustajia.

Tukea tarvitsevat lapset

	2017	2018	2019	2020
tehostettu tuki	354	360	380	394
erityinen tuki	106	101	104	105
tukea tarvitsevat yht.	460 (9,2%)	461 9.26%	484 9.70%	499 (9.97%)
varhaiskasvatuksen erityisopettajat	37	41	44	52
erityisavustajat	105	110	130	122

Varhaiskasvatuksessa on huomioitu erityisesti ruokailu ja ulkoilu. Varhaiskasvatuksen ruokakasvatussuositukset on otettu hyvin käyttöön. Liikkuminen, retkeily ja ulkoilu ovat lisääntyneet niin, että varhaiskasvatuksessa retkeillään ja ulkoillaan päivittäin joka säällä, kaikkina vuodenaikoina, luontoa kunnioittaen.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä Mieli - Suomen mielenterveys ry:n toimesta kehitetty Lapset puheeksi -menetelmä yhteisen ymmärryksen rakentamiseksi lapsen, huoltajien ja muiden lapsen elämässä toimivien välille. Ryhmissä on otettu käyttöön tunnetaitojen opettamiseen erilaisia materiaaleja, esimerkiksi Pienin askelin, Askeleittain, Papilio, vuorovaikutusleikki, Huomaa hyvä. Kuvien käyttöä, piirtämistä ja sarjakuvittamista on hyödynnetty auttamaan lasta hahmottamaan omaa toimintaansa ja käyttäytymistä. Häirintään ja kiusaamiseen on puututtu välittömästi, mikäli sellaista on havaittu. Lasten turvataitoihin on kiinnitetty huomiota arjen tilanteissa ja lisäksi lapsiryhmissä on otettu käyttöön Turvataito-materiaalia. Varhaiskasvatuksessa on käytössä lisäksi Eroon kiusaamisesta -ohjelma ja Peli seis-toimintamalli.

Henkilökunnan työn tueksi on valmistettu materiaalit "Kulttuurien moninaisuus varhaiskasvatuksessa" ja "Monikielinen varhaiskasvatus". Lapsen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmaan kirjataan, miten huoltajat tukevat lapsen äidinkielen kehittymistä ja suomi toisena kielenä opetuksen tavoitteet. Lapsen suomen kielen arvioinnissa ja opetuksen tukena käytetään "Pienten kielireppu" seurantalomaketta ja lisäksi käytössä on muita havainnoinnin ja arvioinnin menetelmiä. Kieku-yhdyshenkilöverkoston avulla edistetään henkilöstön osaamista monikielisten lasten tukemisessa varhaiskasvatuksessa.

Asiakaskyselyjä toteutetaan vuosittain. Keväällä 2020 toteutetussa asiakaskyselyssä huoltajien antaman arvosanan (asteikko 4–10) keskiarvo oli kunnallisissa palveluissa 9,02. Asiakasperheet ja henkilöstö arvioivat vuorovaikutusta, kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja siihen puuttumista, kaverisuhteiden muodostumista, lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimista toiminnassa ja toiminnan monipuolisuutta. Erityisen tyytyväisiä asiakkaat olivat lapsen ja henkilökunnan väliseen vuorovaikutukseen. Edelliseen vuoteen verrattuna henkilöstön osaaminen ja toiminta on kehittynyt huomattavasti häirintään ja kiusaamiseen puuttumisessa sekä niiden ennaltaehkäisyssä. Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman mukainen toiminta toteutuu hyvin varhaiskasvatuksen arjessa ja myös lasten yksilöllisiin tarpeisiin pystytään pääosin vastaamaan hyvin.

Varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun arviointiin on kehitetty uusia osallistavia arviointimenetelmiä asiakaskyselyjen rinnalle. Arviointiryhmän jäsenet ovat olleet päiväkodeissa havainnoimassa toimintaa, haastattelemassa lapsia, henkilökuntaa ja huoltajia ja ovat tutustuneet päiväkodeissa käytössä oleviin toimintamenetelmiin ja materiaaleihin. Jokaiseen päiväkotiin on nimetty ns. vasuagentti ja näille on järjestetty kaksi kertaa vuodessa iltapäivä, joissa vasuagentit ovat esitelleet oman yksikkönsä arviointimateriaalia ja tuloksia. Varhaiskasvatuksen asiakasraadın tilalle perustettiin Kasvun ja oppimisen palvelujen asiakasraati Vaskooli, johon kuuluu varhaiskasvatuksen huoltajien lisäksi perusopetuksen 1–2. luokan oppilaiden huoltajia.

1.7 Perusopetus

Perusopetuksen tavoitteet edellisellä valtuustokaudella olivat:

- Kiusaamiselle 0-toleranssi
- Lasten ja vanhempien osallisuus arjessa toteutuu
- Yhdenvertaistetaan mahdollisuus aamu- ja iltapäivätoimintaan sekä vapaa-ajan toimintaan esim. maksuttomuus vähävaraisille perheille
- Tuen saamisen yhdenvertaisuus perusopetuksessa
- Kulttuuriopetussuunnitelmaa toteutetaan

Pitkäjänteisen työn ansiosta kiusaaminen on saatu vähenemään. Kiusaamisen vastaista toimenpideohjelmia kehitetään edelleen ja se valmistuu kevään 2021 aikana. Opetushallitus myöntää täydennyskoulutusrahoitusta, joka tukee erityisesti kiusaamista ennaltaehkäisevää toimintaa. Tätä rahoitusta ollaan hakemassa. Jälkkäri-toiminnan osalta valmistellaan lasten hyvinvointia edistävää viisivuotissuunnitelmaa sekä palvelulupauksia siihen perustuen.'

Lasten yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia aamu- ja iltapäivätoimintaan on vahvistettu ottamalla käyttöön asiakasmaksujen puolitukset pienituloisten perheiden osalta. Vapaa-ajan toimintaa vahvistetaan harrastekoordinaattoritoiminnan, Suomen mallin, vähävaraisten perheiden harrastustoiminnan tukemisen ja kulttuuritoimen yhteistyön kautta.

Lasten ja vanhempien osallisuutta on vahvistettu yksiköiden arjen toimintaa tukemalla. Kasvun ja oppimisen kehittämistiimi on ollut mukana lasten ja vanhempien osallisuuden toteuttamisessa rakennushankkeissa, alueellisessa palveluverkkosuunnittelussa, teematapahtumien ja -viikkojen järjestämisessä ja yhteisöllisen oppilashuollon kehittämisessä. Henkilöstölle on tarjottu koulutusta mm. varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteinen tasa-arvo toimintakulttuurin keskiöön koulutuskokonaisuus ja koko kaupungin Lapsiystävällinen kunta –koulutus.

Sivistyksen osallisuustiimiä on täydennetty rehtorijäsenillä. Kasvun ja oppimisen asiakasraati toimii aktiivisesti samoin lasten parlamentti ja Jyväskylän vanhempainfoorumi ry:n kanssa tehdään yhteistyötä. Sivistyksen toimialalla on tehty myös useita lapsivaikutusten arviointeja.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen yhdenvertaisuuteen ja saatavuuteen on vastattu laatimalla oppimisen tuen rakenteiden selvitystyön pohjalta kattava oppimisen ja koulunkäynnin tuen kehittämissuunnitelma vuosille 2019-2023. Kehittämissuunnitelman keskeinen tavoite on luoda palvelurakenne, joka pohjautuu ennustettavuuteen, suunnitelmallisuuteen ja joustavuuteen tuen rakenteiden, resurssien ja henkilöstön osaamisen kehittämisen osalta.

Lisäksi seuraavat osatavoitteet ovat tukeneet kokonaistavoitetta:

- oppimisen ja koulunkäynnin tuen painopiste on yleisessä ja tehostetussa tuessa,
- lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen oppimiseen ja koulun käyntiin ensisijaisesti lähikoulussaan lapsen edun mukaisesti, joustavin järjestelyin ja riittävin tukitoimin,
- suunnittelua, toteutusta ja arviointia ohjaavat yhteisesti sovitut toimintaperiaatteet ja -mallit, sekä - koulun toimintakulttuuri on osallistava, vuorovaikutusta tukeva ja jokaisen vahvuuksia hyödyntävä.

	2016	2017	2018	2019
1-6 tehostettu tuki	737	867	950	968
1-6 erityinen tuki	162	170	190	275
7-9 tehostettu tuki	331	387	434	478
7-9 erityinen tuki	199	172	164	180

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kehittämissuunnitelman mukaisina toimenpiteinä on vahvistettu henkilöstön osaamista täydennyskoulutus suunnitelman mukaisesti. Erityispedagoginen osaaminen, taitojen tukeminen ja arviointi, haastavat kasvatusta ja vuorovaikutustilanteet, monialainen yhteistyö, tiimityön taidot ja johtamisosaaminen ovat olleet koulutusten keskiössä. Hankkeiden avulla on myös vahvistettu kolmiportaista tukea lisäämällä resursseja samanaikaisopetukseen, erityisopetukseen, oppilaanohjaukseen ja kehittämällä osallistavia toimintamalleja kouluun. (poissaolomalli)

Tuen laadukas järjestäminen edellyttää yhteisesti sovittuja periaatteita ja käytänteitä ja joustavia rakenteita ja resurssin käyttöä. Kolmiportaisen tuen toimintatapaohjeet on päivitetty, pienryhmien ja erityisryhmien profiloitumiset selkiytetty ja koulujen alueellista yhteistyötä on vahvistettu. Esi- ja alkuopetuksen joustavan koulun alun yhteistyön kehittäminen on jatkunut vahvana.

Vaativaan erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille on lisätty autismiopetuksen ryhmä, pitkäkestoista psykiatrista tukea tarvitseville Emo-luokka ja toiminta-alueittain opiskeleville lisäryhmä. Joustavaa perusopetusta ja toiminnallista oppimista vankistamaan on perustettu yksi uusi JOPO-ryhmä ja Ysiplus-pajan kaksi oppilasryhmää on siirtynyt hankkeen päätyttyä kaupungin omaksi toiminnaksi. Sijoitettujen lasten ja nuorten koulupolun mallintamiseen ja kouluun kiinnittymiseen on kehitetty Sisukas-toimintamalli, jossa työskentelee kaksi erityisopettajaa.

Poikkeusolojen vaikutusta oppimisen ja koulunkäynnin tuen osalta on kartoitettu Jyväskylän perusopetuksessa toukokuussa 2020. Tuolloin tehtiin kattava tuen tarpeen keruu kouluittain ja oppilaskohtaisesti. Saatua koontia on hyödynnetty oppilaiden tukea suunniteltaessa ja koulukohtaisissa yhteisöllisissä oppilashuoltoryhmissä.

Oppilashuollon resursseja on vahvistettu merkittävästi kuluneiden viiden vuoden aikana. Vuonna 2017 oppilashuollon henkilöresurssi oli 39 htv. Vuoden 2021 alussa henkilötyövuosia on yhteensä 54. Oppilashuollossa toimii 24 koulupsykologia, 24 koulukuraattoria, 2 psykiatrista sairaanhoitajaa, 1 psykologi tutkimusjonojen purkamisessa, 1 htv nuorisovastaanotolla, 1 htv Uuraisilla ja 1 htv hallinnossa.

1.8 Perheiden ennaltaehkäisevät sosiaali- ja terveystalvet

Neuvolapalveluissa on kokeiltu laajennettuja palvelujen aukioloaikoja ja otettu laajasti käyttöön sähköisiä työkaluja ja toimintamalleja. Käytössä ovat mm. sähköinen ajanvaraus ja yhteydenottopyynnön jättäminen sekä sähköisiä esitietolomakkeita. Vastaanottoja on mahdollista toteuttaa osin etävastaanottoina, myös perhevalmennusta tarjotaan digitaalisena. Perheille järjestetään vuosittain perhevalmennuksiin liittyvä Vauvan kaa –tapahtuma ja keskitettyjen influenssarokotusten yhteydessä Terve-tapahtuma. Lapset puheeksi ja Puutu väkivaltaan menetelmiä otetaan aktiiviseen käyttöön. Sekä äitiys- että lastenneuvolassa on otettu käyttöön aiempaa asiakaslähtöisemmät palvelumallit. Huhtasuon alueelle valmisteltiin vuoden 2020 aikana

monialaista neuvolatiimi-toimintaa psykososiaalista tukea tarvitseville lapsille ja perheille. Vesirokkorokotukset osaksi kansallista rokotusohjelmaa vuonna 2017.

Neuvolan terveydenhoitajien tehtäviksi ovat siirtyneet isyyden tunnustaminen sekä säännöllisten synnytysten jälkitarkastukset. Kuntoutuspalveluiden kanssa tehostettiin synnyttäneiden kuntoutuspalveluja mm. tarjoamalla ryhmätoimintaa ja kouluttamalla neuvolan henkilöstöä. Monimuotoista kulttuurineuvolatoimintaa kehitetään yhteistyössä kulttuuritoimijoiden kanssa. Kesäaikana neuvolat pidetään toiminnassa palkkaamalla terveydenhoitajan vuosiloman sijaisia. Keskitetty ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvola aloitti toimintansa tammikuussa 2017 keskustan terveysasemalla. Tavoitteena on ollut seksuaaliterveyspalveluiden aiempaa tasapuolisempi saatavuus. Vuodesta 2017 alkaen alle 20-vuotiaille jyvaskyläläisille on tarjottu maksuton ehkäisy.

Vuonna 2018 aloitettiin perusopetuksen oppilaiden mielialaseulonnat 8-luokkalaisille. Seulonnan tuloksissa ei ole ollut merkittävää kasvua masennuksen tunteen osalta. Kouluterveydenhuollon henkilöstöä koulutetaan IPC-lyhytterapian käyttöön. Kouluterveyskyselyn ja laajojen terveystarkastusten luokkayhteenvetoja on hyödynnetty koulukohtaisesti ja erityisesti koulu yhteisön yhteisöllisessä työssä yhdessä sivistyksen toimialan ja muiden toimijoiden kanssa. Lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisen toimintamalli on käytössä.

Kouluterveydenhuolto on ollut aktiivisessa yhteistyössä KIHU:n ja Liikkuvan koulu- hankkeen eri toimijoiden kanssa koululaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. MOVE mittausten toimintaprosessia kehitetään edelleen aktiivisesti perusopetuksen kanssa valtakunnallisten linjausten mukaisesti. Lasten ylipainoa ehkäistään kehittämällä liikuntaneuvonta- ja liikuntalähetekäytäntöjä ja tästä saatu toimiva malli. Myös kouluterveydenhuollossa on otettu käyttöön sähköistä ajanvarausta sekä sähköisiä esitietolomakkeita.

Yhteistyössä lastensuojelun kanssa Varhaisen tuen palveluissa valmisteltiin lapsiperheiden yhteistä palvelutarvearvioinnin (PTA) tiimin perustamista ja toiminnan aloitusta 1.1.2021 alkaen. Muutoksen tavoite on sujuvoittaa palveluiden oikea-aikaista saatavuutta, selkeyttää ohjautumista sekä vähentää lastensuojelun asiakkuuksia. Tiimi sijoittuu Varhaisen tuen palveluihin ja siihen kuuluu johtavan sosiaalityöntekijän lisäksi sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia sekä terveydenhuollon osaamista: psykiatrisen sairaanhoitajan ja psykologin resurssia. Arviointia toteutetaan monialaisesti.

Eroauttamistyötä on vahvistettu monialaisen verkoston kanssa. Verkosto kokoaa yhteen julkisen sektorin ja kolmannen sektorin eroauttamisen toimijoita. Verkosto järjesti kaikkiaan neljä eroauttamisen seminaaripäivää vuosina 2017-2020 eri eroauttamisen teemoista, mm. Lapsen oikeudet erotilanteissa, vaino ja vieraannuttaminen erotilanteissa ja yhteistyövanhemmuuden vahvistaminen.

Perheohjauksen piirissä oli vuonna 2020 lähes 500 perhettä. Perheohjausta tarjotaan ehkäisevänä sekä sosiaalihuoltolain mukaisena toimintana. Lisäksi on vuosittain toteutettu useita vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyviä ryhmiä. Monet ryhmistä on toteutettu yhteistyössä

muiden toimijoiden kanssa, kuten Nuorten äitien ryhmä nuorisopalveluiden kanssa. Perhetyön evaus yhteistyössä lastensuojelun tehostetun perhetyön kanssa toteutettiin vuonna 2019.

Tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan piirissä olevien lasten määrä on kasvanut.

Tukiperhetoiminnassa oli vuonna 2020 kaikkiaan (2019: 137) lasta ja tukihenkilötoiminnan piirissä 98 (2019: 66) lasta.

Nuorisovastaanotolla nuorten määrä on kasvanut. Toimintaa on kehitetty asiakkaaksi pääsy sujuvoittamiseksi sekä hoidollisen työn osuuden vahvistamiseksi muodostamalla kaksi tiimiä: alkutiimi ja hoitotiimi. Osaamista on vahvistettu muun muassa koko henkilöstön IPC-koulutuksen avulla. Yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa on selkiytetty työnjakoa ja sujuvoitettu yhteistyönkäytäntöjä sekä päivitetty hoidon porrastuksen mallinnusta. Nuorisovastaanotto sai lisäresurssia vuonna 2018, jolla pystyttiin edelleen vahvistamaan hoidollista työtä. Psykiatristen ja päihdesairaanhoidajien lisäksi nuorisovastaanotolle saatiin lääkäri. Virassa toimii nuorisopsykiatri, jota on mahdollista myös muiden tahojen konsultoida nuorten mielenterveyden kysymyksissä joka viikkoisilla konsultaatioajoilla. Nuorisovastaanotolla toteutetaan vuosittain useita nuorille suunnattuja ryhmiä mm. Ahma-ryhmä ahdistuksesta ja masennuksesta kärsiville nuorille.

Perhekeskusverkostojen toiminta on laajentunut 11 alueelle. Perhekeskustoiminta yhdistää lapsiperheiden arjen verkostot ja lapsiperhetoimijat yhdeksi kokonaisuudeksi. Se on rakenne ja tapa toimia yhdessä. Verkostot kokoontuvat noin neljää kertaa vuodessa. Verkostoissa on koolla Jyväskylän kaupungin, seurakunnan, järjestöjen ja yksityisen lapsiperhetoimijoita sekä alueen asukkaita. Perhekeskusverkoston työntekijät tarjoavat lisäksi kynnyksetöntä perheohjausta asuinalueilla. Perhekeskustoimintaa tukee verkkovälitteinen palveluohjauksen välinen, perhekompassi.

1.9 Lastensuojelu

Vuonna 2017 kiireellisten huostaanottojen määrä kasvoi erityisesti 16-17- vuotiaiden ikäryhmässä. Pienempien lasten huostaanotot vähentyivät ainakin osaksi johtuen varhaisen tuen palvelujen lisääntymisestä ja lastensuojelun avohuollon tukitoimista

Asiakastyötä kohdennettiin selkeämmin, joten asiakkuuksia alkoi ja päättyi aiempaa enemmän. Tehostetun perhetyön asiakaspalautteen perusteella 80% tehostetun perhetyön asiakkaista koki tilanteensa muuttuneen aiempaa parempaan suuntaan työskentelyn aikana ja 75% antoi perhetyölle työskentelystä kiitettävän arvosanan. Tehostetun perhetyön asiakaslapsista vain 10 % siirtyi sijoitukseen kodin ulkopuolelle. Lotilan avotyössä otettiin käyttöön intensiivinen työskentelyjakso asiakkuuden alkaessa, tavoitteena pystyä aiempaa nopeammin vastaamaan akuutteihin kriisitilanteisiin. Työskentelyn piirissä olleista nuorista sijoitettiin 20%. Lotilan avotyö sai asiakaskyselyissä kiitettävän arvosanan. Lasten ja nuorten tilanteet vaativat useammin hoidollisempia toimenpiteitä. Parannettiin 13-29 -vuotiaiden nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen

Poliisin sosiaalityön tehtävien määrä kasvoi edelleen moniammatillisen Ankkuri-työn myötä. Suurin osa tehtävistä liittyy alaikäisen tekemäksi epäiltyihin rikoksiin tai tilanteisiin, jossa alaikäiseen epäillään kohdistuneen rikos. Sosiaalipäivystyksen tarve kasvoi koko 2010 – luvun loppupuolen. Lastensuojelu liittyi some -viestintään ja sähköisiä palveluja lisättiin. Jatkossa lastensuojelu tarvitsee yhteistyötä lasten ja perheiden vaativien tilanteiden muuttamiseen. Vaativa sijaishuolto kaipaa vahvistamista samoin henkilöstön osaaminen. Myös henkilöstön resurssointiin ja työhyvinvointiin tulee kiinnittää huomiota.

2. NUORET, NUORET AIKUISET

2.1 Väestöstä

Jyväskylä on nuorten kaupunki. Vuoden 2019 lopussa oli 16-29 -vuotiaita 33324. Koko väestöstä opiskelijoita oli 12,1%, mikä on enemmän kuin vertailukunnissa (Turku, Kuopio, Lahti, Oulu, Tampere). Opiskelijoista suuri osa asuu yhden hengen taloudessa. Nuoria, jotka ovat koulutuksen, työelämän tai asepalveluksen ulkopuolella arvioidaan Jyväskylässä olevan 2361-3935. Kaikki NEETnuoret eivät ole niin sanottuja negatiivisia NEET-nuoria, vaan joukossa on mm. välivuotta viettäviä nuoria. NEET-nuorten määrä on ollut laskusuunnassa viimeiset vuodet. Koulutuksen ulkopuolelle jääneitä on vuoden 2018 tilastotiedon mukaan 6,1% 17-24 -vuotiaista.

2.2 Työ, opiskelu, toimeentulo

Pienituloisuus on väestöstä kaikkein yleisintä 18-24 -vuotiaiden keskuudessa. Nuorista pienituloisista on suuri osa opiskelijoita, joiden kohdalla pienituloisuus on sidoksissa elämäntilanteeseen, joka on väliaikainen. Työttömyys ja ammatillisen koulutuksen puute ovat merkittäviä tekijöitä pienituloisuuden taustalla. Työkyvyttömyyseläkettä saavien nuorten osuus on ollut kasvusuuntainen ja miesten osuus hieman suurempi kuin naisten. Suurin osa nuorten työkyvyttömyyseläkkeistä on mielenterveysperustaisia. Kelan kuntoutusrahan saajien määrä on lisääntynyt, samoin sairauspäivärahaa saaneiden määrä. Toimeentulotuen saajista valilla veronalaisia tuloja, eli tulottomia on yli 600. Nuorisotyöttömyys on ollut lievästi laskussa ennen vuotta 2020. Nuorisotyöttömyys oli vuonna 2019 16,3%. THL:n tekemän tutkimuksen mukaan nuorilla toimeentulotukiasiakkaila oli selvästi enemmän mielenterveysongelmia kuin muulla vastaavan ikäisellä väestöllä. Toimeentulotukea saavista 25,1 prosentilla oli mielenterveysongelma, kun ilman tukea toimeentulevilla ongelmia oli 8,7 prosentilla. Mielenterveysongelmista kärsivien määrä lisääntyy selvästi toimeentulotuen keston mukaan ja pitkäaikaisesti tukea saaneista 32,0 prosentilla ja 1–3 kuukautta tukea saaneista 22,0 prosentilla oli mielenterveysongelma. Mielenterveysongelmien ja toimeentulotuen keston yhteys säilyivät silloinkin, kun erot koulutuksessa ja työmarkkina-asemassa otettiin huomioon.

Asunnottomista (125)noin 1/3 on nuoria. Heistä suuri osa on miehiä, mutta naisten osuus asunnottomissa on kasvanut. Aran asunnottomuustilastoita ei kuitenkaan selviä, kuinka paljon

osoitteettomista tai ”poste restantessa” olevista on tosiasiallisesti täysin vailla asuntoa ja kuinka moni asuu esim. tuttavien luona.

2.3 Terveys ja elämäntavat

Valtaosa nuorista voi hyvin. Seuraavassa taulukossa on kouluterveyskyselyn tuloksia liittyen elämäntapoihin ja terveydentilan kokemukseen

	ammattikoulu 2017-2019	lukio 2017-2019
Nuuskan käyttö päivittäin	11,3 - 12,4	3,7 - 2,5
Tupakoi päivittäin	21,4 - 15,1	1,8 - 2,3
Tosi humalassa vähintään kerran kuussa	31,2 - 28,1	17,3 - 16,3
Kokeillut laittomia huumeita	19,8 - 17,9	11,7 - 12,7
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 5364	26,8 - 20,2	9,1 - 7,4
Ylipaino	22,6 - 23,2	14,4 - 14,9
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa korkeintaan 1krt/vk	35,6 - 43,2	19,9 - 20,1
Liikkuu vähintään 1h/pv	11,5 - 15,2	18,9 - 17,0
Kokee terveydentilansa keskinäiseksi tai huonoksi	21,5 - 25,6	19,9 - 22,1

Tupakointi, alkoholin käyttö ja huumeiden kokeilu näyttävät pääsääntöisesti laskeneet tai lisäykset eivät ole olleet suuria. Erityisesti ammattikoululaisten tupakointi on vähentynyt. Ylipaino sen sijaan on lisääntynyt. Liikunnan harrastamisessa päivittäinen liikkuminen on lisääntynyt ammattikoululaisilla, mutta viikoittaisen, hengästyttävän liikunnan määrä on vähentynyt. Myös kokemus omasta terveydentilasta on heikentynyt. Huomiota herättää erityisesti ammattikoululaisten ja lukiolaisten välinen ero elämäntavoissa.

Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on ammattikoulun tytöillä 21,7%:lla ja pojilla 5,3%:lla. Lukiolaisten osalta vastaavat osuudet ovat, tytöt 20,6% ja pojat 6,1%. Tyttöjen ja poikien välinen ero mielialaan ja oman hyvinvoinnin kokemuksesta näkyy jo yläkoulussa ja osittain jo sitä ennen. Mielenterveyden pulmat näkyvät myös opiskeluterveydenhuollon tilastoissa. Mielenterveyteen liittyvät käyntisyöt opiskeluterveydenhuollossa ovat yleisimpiä kaikista käyntisyistä ja ahdistuneisuus yleisin mielenterveyteen liittyvä ongelma. Noin puolet opiskelijoista kokee, että ei saa apua mielenterveyden ongelmiin koulun aikuisilta tai palveluista.

2.4 Osallisuus ja turvallisuus

Nuorten osallisuus Jyväskylässä on vahvaa. Edustuksellisen demokratian puitteissa nuoria on ollut ehdolla kuntavaaleissa ja heitä on valittu sekä kunnanvaltuustoon että lautakuntiin. Kaupungissa toimii myös nuorisovaltuusto. Toiminnan osalta nuorten osallisuutta vahvistaa monipuolinen valikoima toimintamahdollisuuksia kuten nuorisotilat, digitaalinen nuorisotyö, nuorille järjestetty koulutus ja tiedotus, kansainvälinen nuorisotoiminta ja leirit toiminta. Edellisten lisäksi Jyväskylässä on panostettu koulunuorisotyöhön. Yhtenäiskouluilla ja yläkouluilla työskentelee nuorisonohjaajia opetus- ja oppilashuollon henkilöstön kanssa. He tukevat nuorten kasvua ja hyvinvointia sekä lisäävät koulun yhteisöllisyyttä. Kouluissa tehtävää nuorisotyötä ovat osallisuuskasvatus, nuorisotiedotus ja -neuvonta, kerho- ja harrastetoiminta, kiusaamisen ehkäisy, kodin ja koulun välinen yhteistyö, ryhmäyttämisen ja tapahtumien järjestäminen, oppilaskunta- ja tukioppilastoiminnan tukeminen, pienryhmien ohjaus, vertaissovittelu ja välituntitoiminta. Koulunuorisotyön kohderyhmänä ovat 5.-9.-luokkalaiset.

Oppilaitosten näkökulmasta ammattikoululaisista 80% kokee, että opettajat rohkaisevat mielipiteiden ilmaisuun. Lukiolaista vastaava osuus on 85%. Lukiolaisista joka kolmas kokee, että heidän mielipiteitään ei huomioida koulutyön kehittämisessä.

Kouluterveyskyselyn mukaan yksinäisyys on hieman lisääntynyt sekä lukiossa että ammattikoulussa. Kiusaaminen sen sijaan on vähentynyt, mutta se on raaistunut. Levottomuus ja väkivalta ovat lisääntyneet kouluissa erityisesti viime vuoden aikana. Valtakunnallisessa nuorten tekemien vakavien rikosten tilastossa Jyväskylä on kolmantena Espoon ja Vaasan jälkeen.

Nuorten harrastustoimintaa on vahvistettu aloittamalla harrastekoordinaattorin toiminta ja hakeutumalla mukaan Suomen malli -pilottiin. Keskitetyllä koordinoinnilla halutaan parantaa tiedonkulkua, syventää toimijoiden välistä yhteistyötä ja varmistaa harrastustoiminnan tuottajien sekä kohderyhmän osallisuus harrastustoiminnan kehittämisessä. Tärkeänä osa-alueena ovat tukimuodot, joilla voidaan varmistaa yhdenvertainen harrastamisen mahdollisuus. Harrastamista mahdollistetaan myös ”LiikuntaLaturi” -toiminnan kautta sekä lasten ja nuorten liikuntaharrastus tuen avulla. Harrastuskoordinaattoritoiminnan tausta valtakunnallisesti on jo vuoden 2017 hallituksen asettamissa toimenpiteissä nuorten syrjäytymisen vähentämiseksi. Niin sanotun harrastustakuun tarkoituksena on taata jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yksi mieluisa harrastus.

2.5 Palveluista

Sosiaali- ja terveystalvveluissa nuorille suunnattuja palveluja ovat nuorisovastaanotto, nuorten aikuisten palvelukeskus J-Nappi sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto. Nuorten mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvä hoidollinen työ perustasolla on lisääntynyt.

Kaupungin opiskeluterveydenhuollon piiriin kuului vuosina 2017–2020 sekä toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijat sekä ammattikorkeakoulun opiskelijat. Eduskunta hyväksyi

keväällä 2019 lakiesityksen korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta ja tähän liittyen ammattikorkeakouluopiskelijat siirtyivät vuoden 2021 alusta alkaen Ylioppilaiden terveydenhuoltoosäitiölle.

Opiskeluterveydenhuollon osalta on vahvistettu mielenterveystyötä palkkaamalla sairaanhoitajia ja psykologeja. Terveystenhoitajille on järjestetty IPC-lyhytterapiakoulutusta sekä koulutusta liittyen mielialalääkkeisiin ja masennukseen. Opiskelijoille suunnattu depressiokoulu on järjestetty kaksi kertaa lukuvuodessa. Myös akuuttiaikoja opiskelijaterveydenhuollon lääkäreille on lisätty. Puhelimitse tehdyt vastaanotot lisääntyneet, mm. raskauden ehkäisyn kontrollit. Lisäksi otettu käyttöön videovälitteistä etävastaanottoa mm. opiskeluterveydenhuollon mielenterveystiimissä. Myös opiskeluterveydenhuollossa on käytössä sähköinen ajanvaraus sekä sähköisiä esitietolomakkeita. Vuodesta 2017 alkaen alle 20-vuotiaille jyvaskyläläisille on tarjottu maksuton ehkäisy.

Nuorisovastaanotolla nuorten määrä on kasvanut. Toimintaa on kehitetty asiakkaaksi pääsy sujuvoittamiseksi sekä hoidollisen työn osuuden vahvistamiseksi muodostamalla kaksi tiimiä: alkutiimi ja hoitotiimi. Osaamista on vahvistettu muun muassa koko henkilöstön IPC-koulutuksen avulla. Yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa on selkiytetty työnjakoa ja sujuvoitettu yhteistyönkäytäntöjä sekä päivitetty hoidon porrastuksen mallinnusta. Nuorisovastaanotto sai lisäresurssia vuonna 2018, jolla pystyttiin edelleen vahvistamaan hoidollista työtä. Psykiatristen ja päihdesairaanhoitajien lisäksi nuorisovastaanotolle saatiin lääkäri. Virassa toimii nuorisopsykiatri, jota on mahdollista myös muiden tahojen konsultoida nuorten mielenterveyden kysymyksissä joka viikkoisilla konsultaatioajoilla.

Nuorisopalveluiden toimintaan kuuluu alueellinen nuorisotyö, etsivä nuorisotyö, erityisnuorisotyö, nuorten työpajatoiminta, digitaalinen nuorisotyö, koulunuorisotyö, nuorten tieto- ja neuvontatyö, kulttuurinen nuorisotyö, sekä Ohjaamo-toiminta. Työpajatoiminnan yhteydessä toimii Ysiplus ja Oppipajaryhmät. Lisäksi Kasvun maisema hankkeen (2017 – 2020) aikana kehitetty Vivotoimintamalli vakiinnutettiin osaksi Gradian toimintaa. Lisäksi nuorisopalveluiden erityisnuorisotyöntekijä on osana Ankkuritiimiä. Ankkuri-toiminnan tarkoituksena on varhainen puuttuminen alle 18-vuotiaiden nuorten rikolliseen käyttäytymiseen ja päihteidenkäyttöön, nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltainen selvittäminen ja tarvittaessa avun ja tuen piiriin ohjaaminen, sekä sisäisen turvallisuuden lisääminen moniammatillisella yhteistyöllä.

Vuosi 2020 muutti nuorisotoimintaa Korona-rajoitusten vuoksi. Toiminnassa otettiin laajasti käyttöön digitaalisia työmenetelmiä ja alustoja kuten Discort. Myös hybridi-toimintamalleja käytettiin mm. työpajatoiminnassa ja etsivässä työssä. Digitaalisten työkalujen käytön lisäksi nuorisopalveluista jalkauduttiin sinne, missä nuoret ovat.

Vuoden 2020 aikana Korona-rajoitukset vaikuttivat nuorisopalveluiden toimintaan. Toiminnassa otettiin laajasti käyttöön digitaalisen nuorisotyön menetelmiä ja alustoja kuten Discord. Myös hybridi-toimintamalleja käytettiin mm. työpajatoiminnassa ja etsivässä työssä. Digitaalisten

työkalujen käytön lisäksi nuorisopalveluista jalkauduttiin nuorten toiminta-alueille kuten koulujen pihoille, liikuntapuistoihin ja muihin nuorten suosimiin oleilupaikkoihin.

Etsivän nuorisotyön asiakasmäärät säilyivät kutakuinkin samalla tasolla kuin aikaisemmin. Keväällä 2020 ilman peruskoulun jäkeistä opiskelupaikkaa oli 63 nuorta, joista oltiin yhteydessä etsiviin nuorisotyöntekijöihin. Etsivä nuorisotyö järjestää lisäksi työttömille ja toimeettomille nuorille tarkoitettu Akku-ryhmätoimintaa, joka sai viime vuonna Keski-Suomen nuorisoteko -palkinnon. Myös Ohjaamo-toiminnassa hyödynnettiin digitaalisia työkaluja ja hybridi -mallia. Koronasta huolimatta nuoret ovat käyttäneet palveluja ahkerasti. Ohjaamon toimintaa vahvistettiin kahdella nuorisonohjaajalla. Vuoden 2020 lopussa koulunuorisotyötä oli seitsemällä yhtenäiskoululla ja koulunuorisotyötä vahvistettiin neljällä nuorisonohjaajalla.

Nuorisopalveluiden muussa toiminnassa jatkettiin mm. liikkuvaa nuorisotyötä (Nuorisopaku), nuorten tieto- ja neuvontatyötä (Nuorten Jyväskylä, Lomalokki), mediakasvatusta (Painovirhe) ja osallisuuskasvatusta (Nuorisovaltuusto). Lisäksi nuorisopalvelut ylläpitää keskustassa sijaitseva Nuorten kohtaamispaikka Bostaria, jonka toimintaa ylläpidetään yhteistyössä mm. Jyväskylän seurakunnan, Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-toiminnan ja Gradian kanssa. Bostariin jalkautuu myös kaupungin omia palveluita mm. nuorisovastaanotto. Lisäksi nuorisoavustuksia myönnettiin nuorisotoiminnan tueksi 114 050 €.

Henkilöstön osaamista on vahvistettu, näyttöön perustuvista hoitomalleista on koko henkilökunnan osalta otettu käyttöön IPC. Nuorille suunnattua ryhmätoimintaa on laajennettu. Yhteistyötä on tehty tiiviisti eri palveluiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Hoitopolkua ja hoidon porrastamista kirkastettu yhteistyössä eri perustason toimijoiden ja erikoissairaanhoidon kanssa.

Mielenterveys, päihde- ja väkivaltatyön koordinaattorin toimi vakinaistettiin ja työn painopisteenä on tehtäväalueiden osaamisen vahvistaminen kaikissa SISOTE –palveluissa sekä ehkäisevä päihdetyö (50%). Lasten ja nuorten mielenhyvinvointiin liittyvää koulutusta lisättiin sekä kansallisen mielenterveysstrategian 2020-2030 jalkauttaminen aloitettiin. Koordinaattori toimii vetäjänä Marak-toiminnassa ja Ankkuri- toiminnan ohjausryhmän sihteerinä sekä ehkäisevän päihdetyön koordinoijana myös maakunnallisella yhteistyön tasolla. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään eri palveluissa ja yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Ehkäisevän päihdetyön toimeenpaneva työryhmänä on ollut mielenterveys, päihde- ja väkivaltatyön -työryhmä, kuitenkin vuonna 2021 toimintaa tukemaan muodostetaan laajempi erillinen toimielin.

2.6 Kuluneen kauden tavoitteet ja tulevan kauden painopisteet

Kuluneen kauden tavoitteita olivat nuorten ohjaus- ja palveluverkon selkeyttäminen, osallisuuden vahvistaminen ja harrastamisen mahdollistaminen. Valtuustokauden aikana tehtiin yhteistyössä FCG:n kanssa nuorten palveluselvitys, jossa selvitettiin nuorten näkemyksiä siitä, miten, missä, milloin ja kenen toimesta nuorten palveluja tulisi järjestää. Nuorten lisäksi kysyttiin henkilöstöltä näkemyksiä palvelujen järjestämisestä, yhteistyöstä ja johtamisesta. Tämän jälkeen käynnistyi

nuorten palveluja kokoava Nuorten talo -hanke. Nuorisopalveluissa käynnistettiin nuorisopalveluiden omaa toimintaa linjaava strategiatyö (Nuorisoplääni), johon osallistettiin henkilöstö, nuoret ja sidosryhmä. Edellisten lisäksi koottiin taustatietoa SIB -toimintaa (Social Impact Bond) varten, johon Jyväskylä päätti lähteä mukaan. Jyväskylän osahankkeen tavoite on vähentää 2. asteen koulutuksen keskeyttämisii.

Tulevan valtuustokauden painopisteet liittyvät edellisellä kaudella käynnistyneisiin prosesseihin.

3. TYÖIKÄISET

Työikäisen (18-64) väestön määrä on kasvanut Jyväskylässä viimeisen 10 vuoden aikana yli 4000 asukkaalla ja on nyt noin 90 500. Jyväskylä on opiskelijakaupunki ja tästä väestömäärästä opiskelijoita on yli 12%.

3.1 Työllisyys

Useamman vuoden ajan jatkunut suotuista työllisyyskehitys päättyi koronaepidemian seurauksena keväällä 2020. Työttömyysaste oli helmikuussa 12,1 % ja pahimmillaan kesäkuussa työttömyysaste oli noussut 19,3 %:iin. Pitkäaikaistyöttömien määrä lähti kasvuun maaliskuussa 2020 ja tämä huolestuttava kehitys jatkui koko loppuvuoden. Työmarkkinatuen kuntaosuus kääntyi jyrkkään kasvuun huhtikuussa. Erityisesti yli 1000 päivää työmarkkinatukea saaneiden henkilöiden määrä kasvoi aina alkusyksyyn saakka. Työmarkkinoiden hiipuminen koronan aikana vaikeutti työllistymistä ja monien toimialojen yt-menettelyjen myötä myös työllistymistä edistäviin palveluihin pääsy vaikeutui. Keväällä koronarajoitteiden vuoksi esim. Kuntouttavaa työtoimintaa ei voitu toteuttaa, mikä vaikutti niin työmarkkinatuen saajien määrän lisääntymiseen.

Työllisyyspalveluiden asiakaspalvelutyö ja palveluihin ohjaaminen toteutettiin korona-aikana etäpalveluna tai hybridimallilla lähi- ja etäpalvelua yhdistäen. Korona-aikana on ollut havaittavissa ketteryyttä ja joustavuutta niin viranomaisien kuin palveluntuottajien toiminnassa ja kaikkien näiden yhteistyössä. Työnhakija-asiakkaita on pystytty ohjaamaan työllistymistä edistäviin palveluihin hyvin. Työnhakijoilta on tullut vahva toive ja tarve osallistua lähipalveluna tuotettuihin palveluihin ja tähän tarpeeseen on pystytty vastaamaan kevään koronasulun jälkeen.

Keväällä 2020 toteutettiin kuntouttavan työtoiminnan palvelukokonaisuuksien kilpailutus. Hankinnassa on otettu huomioon työnhakija-asiakkaiden moninaiset palveluntarpeet ja kuntouttavassa työtoiminnassa on tämän mukaisesti neljä erilaista palvelukokonaisuutta: starttipalvelu, työhön ja koulutukseen tähtäävä palvelu, toimintakykyä vahvistava palvelu sekä osallisuutta tukeva palvelu. Palveluntuottajilta edellytetään vahvaa valmennus- ja osaamista niin, että toimintaan osallistuvat työnhakijat saavat ammatillista ja laadukasta ohjausta.

Palveluntuottajiksi valittiin isojen toimijoiden sarjassa viisi palveluntuottajaa ja pienten toimijoiden sarjassa seitsemän palveluntuottajaa ja heidän palvelujen piiriin on mahdollista ohjata aiempaa laajempi asiakasmäärä.

Työllisyyspalveluissa valmistauduttiin koko vuoden 2020 ajan työllisyyden kuntakokeilun käynnistymiseen. Kokeilujen käynnistyminen siirtyi valtakunnallisesti alkamaan 1.3.2021. Työllisyyden kuntakokeilun myötä kaupunki tulee vastaamaan KELA:n etuuksilla olevien työttömien ja palveluissa olevien sekä kaikkien alle 30-vuotiaden ja maahanmuuttajien työttömien ja palveluissa olevien työnhakijoiden palveluista. Valmistelua on tehty tiiviissä yhteistyössä aikuissosiaalityön, kotoutumispalveluiden ja J-Napin kanssa samoin kuin nuorisopalvelujen kanssa niin, että moninaiselle työnhakijakunnalle pystytään tarjoamaan oikea-aikaisesti palvelutarpeen mukaista palvelua.

Yksi keskeisistä uusista toimintamuodoista tulee olemaan kaikille avoin Palvelutori, jossa voi asioida ilman ajanvarausta ja mistä saa työllistymiseen ja koulutukseen liittyvää tietoa, neuvontaa ja ohjausta. Kuntakokeilussa korostuu yhteistyö laajasti eri toimijoiden kanssa yrityksistä yhdistyksiin, oppilaitoksiin, elinkeinoelämään ja terveydenhuoltoon saakka.

Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittämishanke samoin kuin maahanmuuttaneiden osaamiskeskus -hanke pureutuvat maahanmuuttaneiden palvelujen saavutettavuuden parantamiseen, palvelujen tehostamiseen ja työelämään siirtymisen nopeuttamiseen.

Terveydenhuollon kanssa tehtävän yhteistyö työttömien terveystalvelujen kehittämiseksi on käynnistynyt Keski-Suomen sairaanhoitopiirin hallinnoimana työkykyhankkeena. Hankesuunnitelmaa on tehty kesällä 2020 ja hanke käynnistyy tammikuussa 2021.

Jyväskylän yliopiston hallinnoima OsaajaKS-hanke kehittää yhdessä ammattikorkeakoulun, ammatillisten oppilaitosten ja yritysten kanssa erilaisia räätälöityjä opiskelumahdollisuuksia ja myös opinto-ohjausta Työllisyyden kokeilukuntien työnhakijoille. Osaamisen kehittäminen on asetettu yhdeksi kokeilun kärjistä. Ajantasainen ja työmarkkinoiden vaatimuksia vastaava koulutus on paras avain työmarkkinoille.

Asuminen

Asuntorakentaminen on ollut vilkasta kuluneiden neljän vuoden aikana. Asuinalueiden sosioekonomiset erot näyttävät kasvaneen jonkin verran. Asuinalueiden eriytymiskehitykseen on kiinnitetty erityistä huomiota kaupunkirakenteen toiminnassa. Asuinalueeseensa tyytyväisiä ilmoitti syksyllä 2020 tehdyssä asukaskyselyssä olevansa 78% ja tyytymättömiä 9%. Asuinalueiden kehittämistä tehdään myös kulttuuri- ja osallisuuspalveluissa.

Asunnottomuus on ollut laskusuunnassa viimeisten vuosien aikana. Viime vuonna asunnottomia oli 125, mikä on 31 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Nuorten, alle 25-vuotiaiden osuus on 1/3. Asunnottomuustyö on 2020 luvulla uusien haasteiden edessä. Tulokellinen työskentely edellyttää muutoksia, sillä asunnottomien tilanteet ovat muuttuneet. Asunnottomuustyön asiakkaiden taustat ja elämäntilanteet ovat muuttuneet haastavimmiksi ja palveluntarve on lisääntynyt ja moninaistunut. Tämä ilmiö näkyy myös Jyväskylässä.

Jyväskylän kaupunki osallistui asunnottomuuden ennaltaehkäisyn (AUNE) toimenpideohjelmaan vuosina 2016 - 2019. Jyväskylän asunnottomuuden ennaltaehkäisyn strategian kohderyhmiä olivat mielenterveys- ja päihdeasiakkaat, vapautuvat vangit ja oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat ja liikkuva tuki. Keskeiset asunnottomuutta ennaltaehkäisevät tulokset ohjelmakaudella Jyväskylässä olivat asumisneuvonnan vahvistaminen kehittämällä yhteistyömalli Jyväskylän Vuokra-asuntojen kanssa ennaltaehkäisevään vuokraelkoprosessiin, kotiin annettavan päihdekatkaisuhoidon Kotikonsti pilotointi ja vaikuttavuuden arviointi, matalankynnyksen kohtaamispaikka Hanskan perustaminen, sekä kokemusasiantuntijakoulutusten toteuttaminen eri kohderyhmille, kuten asunnottomat, mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, vangit, romanit ja maahanmuuttajat.

Tällä hetkellä Jyväskylä on mukana Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman, asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeessa, ASSI- asunto ensin (1.10.2020-30.9.2022). Hankkeessa laaditaan asunnottomuuden puolittamissuunnitelma yhteistyössä laajan toimijajoukon kanssa. Hankkeessa pilotoidaan myös matalan kynnyksen sotepalveluna sosiaali- ja terveyspalvelujen verkostossa toimivaa monitoimijaista tiimityötä. Asunnottomuuden puheeksi ottamista on vahvistettu sosiaali- ja terveyspalveluissa ja toiminnan painopistettä pyritään siirtämään ennaltaehkäisevään suuntaan mm. häätöjen osalta.

Asunnottomuuden puolittamissuunnitelman painopisteitä ovat:

- Liikkuva, asiakkaan tarpeita vastaava tuki kotiin.
- Vaikeasti päihdehäiriöisten ja muusta mielenterveyden häiriöistä kärsivien asumispalveluiden järjestäminen. Edellyttäen kokonaan uuden asumispalvelun konseptin perustamista, koska nykyiset palvelut eivät kykene tähän vastaamaan.
- Monialainen yhteistyö, joka mahdollistaa kulloinkin tarpeeseen sopivan asiakastiimin kokoamisen.
- Päihhtelevien nuorten asumisyksikkö, starttiasuminen erilaisissa elämäntilanteissa, turvatalo hätätapauksiin, matalan kynnyksen päivittäisten tuen mahdollistava tuettu asuminen, jälleen vuokraus, asumisen siirtymisen tukeminen, esim. vankilasta tai osastolta vapautuvat, erilaiset tukimuodot.

3.2 Toimeentulo

Työelämän ulkopuolella oleminen on yleisin syy työikäisten pienituloisuuteen. Työelämän ulkopuolella oleminen ei kuitenkaan ole ainut syy työikäisten pienituloisuuteen. Matalapalkkainen, osa-aikainen tai muuten epätyypillinen työ ei välttämättä takaa riittävää toimeentuloa.

Toimeentulotukea saaneiden työllisten määrä on kasvanut jonkin verran ja työttömien laskenut. Toimeentulotukea saaneista suurin osa on yhden henkilön kotitalouksia. Mielensterveysongelmat lisääntyvät myös iän mukaan ja 30–34-vuotiailla oli enemmän mielensterveyden ongelmia kuin nuoremmilla kaikissa toimeentulotuen keston mukaisissa ryhmissä

Pienituloisuuden lisääntymiseen on vaikuttanut mm. asumismenojen kasvu sekä velkaantuminen. Asunnottomien määrä kokonaisuudessaan on vähentynyt, joskin vaikeimmin asutettavien tilanteessa ei ole tapahtunut vastaavaa muutosta.

Pienituloisuuden taustalla on usein myös päihde- ja mielensterveysongelmia ja yhä useammin raha pelaamisesta syntyviä haittoja.

Kelan tilastojen mukaan toimeentulotuen menot ovat kasvaneet tasaisesti vuodesta 2017 vuoteen 2019. Samoin ovat hieman kasvaneet (1768-1805) ehkäisevän toimeentulotuen 30-64 -vuotiaiden asiakasmäärä, mutta maksut ovat hieman vähentyneet (962.015 - 947.030). Toimeentulotuen saajakotitalouksista suurin osa on yhden henkilön talouksia tai yksinhuoltajatalouksia.

Korona-kriisin vaikutus tulee näkymään Kelan toimeentulotuen saajien määrän kasvuna. Julkisen tuen lisäksi mm. ruoka-avussa ja seurakuntien tekemä diakonia työssä asiakasmäärät ovat kasvaneet. Lukemattomat suomalaiset ruoka-aputoimijat auttavat pienituloisia ja heikossa asemassa olevia kansalaisia pärjäämään, kun tulot eivät riitä menoihin ja ruoka uhkaa loppua. Vaikeudet korostuvat taloudellisen taantuman kohdatessa. Koronakriisin seurauksena moni turvautui ruoka-apuun ensimmäistä kertaa. Valmiiksi hauraassa asemassa olevat kärsivät kriisitilanteissa muita enemmän. Tiedotusvälineet ovat kevästä asti kertoneet koronakriisin kasvattaneen ruoka-avun asiakasmääriä, haastaneen toimintatapoja ja aiheuttaneen ylijäämäruoan saatavuuteen ongelmia.

Aikuissosiaalityön asiakkaiden talousosaamista vahvistetaan TASOS -hankkeessa (Taloudellinen toimintakyky ja sosiaalinen osallisuus), jossa Jyväskylä on mukana. Hankkeen kohderyhmänä ovat työikäiset, erityisesti painottuen 18-29 -vuotiaisiin ja heidän osallisuutensa ja toimintakyvyn kohentaminen siten, että toimeentulotuki ei olisi enää heidän päätulonlähteensä.

3.3 Terveys ja elämäntavat

Työikäisten osalta elämän tavoissa näkyy muutosta parempaan suuntaan. Liikuntaa harrastamattomien määrä on vähentynyt, samoin tupakointi ja alkoholin käyttö. Toisaalta ongelmat kasaantuvat pienemmälle osalle asukkaita. Päihteiden vuoksi sairaalassa tai terveyskeskuksen vuodeosastolla hoidettavien määrä on kasvanut (302 -388).

Fyysisillä mittareilla ja kokemustiedon perusteella jyvaskyläläiset voivat hyvin. Mielen terveyteen liittyvät ongelmat näyttävät kuitenkin kasvavan. Jyvaskylän työterveys Aallon tilastojen mukaan mielen terveysperustaiset sairaspöissaolat ovat lisääntyneet ja ne ovat pian yhtä yleisiä kuin yleisimmät tuki- ja liikuntaelimiin liittyvät poissaolat. Mielen terveyden ongelmat näkyvät myös Kelan tilastoissa mielen terveysperustaisesti sairaspäivärahaa saavien lukumäärän nopeana kasvuna.

Vuonna 2018 elämänlaatunsa arvioi hyväksi 65% työikäisistä. Viime syksynä tehdyssä asukaskyselyssä elämänlaatunsa koki hyväksi tai erittäin hyväksi jopa 80% vastaajista. Kyselyyn vastanneista merkittävä osa oli korkeasti koulutettuja naisia. Terveytensä arvioi hyväksi tai erittäin hyväksi 70% ja huonoksi tai erittäin huonoksi 16%.

Avoterveydenhuollon osalta koronan vaikutukset ovat olleet merkittävät. Osasta suunnitelluista toiminnoista on jouduttu luopumaan tai niitä on siirretty. Esimerkiksi vuoden 2020 piti olla kuntoutuksen teemavuosi, jossa kuntouttava työote otetaan vahvemmin käyttöön myös asiakkaiden osastojaksojen aikana. Kuluneiden vuosien aikana on kiinnitetty erityisesti huomiota kaatumisen ehkäisyyn, päihdepotilaiden hoitopolkuun, suun terveydenhuollon palvelujen laajenemiseen ja jalkautumiseen ja toiminnan näkyvyyden parantamiseen sekä sähköisten palvelujen kehittämiseen. Monialaista yhteistyötä on vahvistettu erityisesti järjestöjen, vapaaehtoistoiminnan ja oppilaitosten kanssa.

3.4 Osallisuus

Asiakkaiden osallisuutta aikuissosiaalityössä on vahvistettu ryhmätoimintoja ja vertaistoimintaa kehittämällä mm. J-napin toiminnassa ja kotoutumispalveluissa. Palvelujen kehittämisessä on ollut mukana myös aikuissosiaalityön kehittäjäasiakasryhmä sekä kokemusasiantuntijoita. Terveystenhuollon palvelujen laajenemiseen ja jalkautumiseen ja toiminnan näkyvyyden parantamiseen sekä sähköisten palvelujen kehittämiseen. Monialaista yhteistyötä on vahvistettu erityisesti järjestöjen, vapaaehtoistoiminnan ja oppilaitosten kanssa. Lapsiperhepalveluissa on toteutettu vuosittaisia kumppanuusfoorumeita kaupungin asukkaille ja yhteistyötahoille.

Viimesyksen asukaskyselyssä ja henkilöstölle suunnatussa kyselyssä kysyttiin, mitkä asiat ovat muuttuneet asukkaiden hyvinvoinnissa, mikä vahvistaa hyvinvointia ja mikä puolestaan heikentää hyvinvointia.

Asukaskyselyn mukaan hyvinvointia lisää:

1. Perhe, ystävät, sosiaaliset suhteet
2. Liikunta, erityisesti ulkoilu
3. Hyvät, saavutettavat , monipuoliset palvelut, lähipalvelut
4. Harrastukset, mielekäs tekeminen
5. Luonto

6. Mielekäs työ

Hyvinvointia heikentää:

1. Sairaus, huono terveys
2. talousongelmat/ työttömyys
3. stressi, kiire ja huoli tulevaisuudesta
4. yksinäisyys
5. toimimattomat palvelut
6. työn kuormittavuus

Henkilöstökyselyn mukaan asukkaiden hyvinvoinnissa suurimmat muutokset olivat:

1. Perheiden jaksamisen ja hyvinvoinnin heikentyminen
2. Yksinäisyyden, ahdistuneisuuden ja mielenterveysongelmien lisääntyminen
3. Toimeentuloon liittyvien ongelmien ja epävarmuuden lisääntyminen
4. Lasten oireilun lisääntyminen
5. Palvelujen laadun, määrän ja saavutettavuuden heikentyminen

Hyvinvointia vahvistavana nähtiin seuraavat asiat:

1. Peruspalvelujen laadun ja saatavuuden varmistaminen
2. Liikunta ja harrastamisen mahdollistaminen
3. Riittävät henkilöstöresurssit
4. Ennaltaehkäisevän työn vahvistaminen
5. Asiakkaiden kohtaaminen, kuunteleminen ja kuuleminen

Kuntaliiton toteuttamassa kuntalaiskyselyssä (2020) vastaajat arvioivat julkisten palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta. Vastaajista hyvänä tai erittäin hyvänä piti terveyskeskuslääkärin vastaanottoa 46%, sairaan- tai terveydenhoitajan vastaanottoa 63%, hammashoitoa 37% ja mielenterveyspalveluita 27%.

Tulen valtuustokauden aikana toiminnan painopiste tulee mitä todennäköisemmin olemaan Korona-pandemian vaikutuksiin vastaaminen. Muita painopisteitä ovat:

- Asunnottomuuden puolittaminen (ASSI-hanke)
- Taloudellisen toimintakyvyn ja sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen (TASOS-hanke) - Työllisyyden kuntakokeilu toteuttaminen

4. IKÄIHMISET

Suomi ikääntyy ja samoin käy Jyväskylälle yli 75-vuotiaiden määrä lisääntyvä väestöennusteen mukaan vuodesta 2020 vuoteen 2030 11450:stä 17700:aan. Ikääntyneen väestön lukumäärän kasvu aiheuttaa paineita ikääntyneille suunnattujen palvelujen järjestämiseen, vaikkakin ikääntyneet ovatkin aiempaa pidempään hyväkuntoisia.

4.1 Asuminen

Valtaosa (93%) yli 75-vuotiaista asuu itsenäisesti omassa kodissa. Yhden hengen asuntokuntia on yli 75-vuotiaiden asuntokunnista 58%. Ikääntyneiden yleisin asumismuoto on kerrostaloasuminen. 10% kerrostalossa asuvista asuu hissittömissä kerrostaloissa, koko maassa 25%. Ikääntyvät asuvat Jyväskylässä väljemmin kuin väestö keskimäärin.

Kotona asutaan entistä pidempään ja tämä asettaa vaatimuksia kotihoidon kehittämiselle ja resurssoinnille erityisesti asiakkaiden hoitoisuuden kasvaessa. Kotiin tuotavien tukipalvelujen; ateriapalvelu, turvapalvelu ja sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelu, asiakasmäärä on noin 2700 yli 65-vuotiasta asiakasta. Kotona asuvista säännöllisen kotihoidon piirissä on yli 75vuotiaista hieman yli 1800 henkilöä.

Omaishoidettavia on Jyväskylässä yhteensä 1144 ja heistä 581 on yli 75-vuotiaita. Omaishoitajista työikäisiä on 43% ja yli 65-vuotiaita 57%. Pitkäaikaista perhehoitoa ei tällä hetkellä ole, mutta lyhytaikaista perhehoitoa käytetään omaishoitajien vapaiden aikana. Tehostetun palveluasumisen (ympäri vuorokautinen hoito) piirissä on 937 asiakasta ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa 95 asiakasta (syksy 2020). Palveluja tuottavat kaupungin lisäksi yksityiset palveluntuottajat. Pitkäaikaisen laitoshoidon asiakaspaikkoja muutetaan jatkossa tehostetun palveluasumisen paikoiksi.

Kotiin annettavia palveluja on kehitetty ottamalla etähoivapalvelu osaksi kotihoitoa. Etähoiva otettiin käyttöön toukokuussa 2020. Etähoivan käyttäjinä on 196 kotihoidon asiakasta ja etähoiva kontakteja toteutettiin 14513. Etähoivan lisäksi kehitettäviä kohteita ovat olleet kotiutustiimi, koneellinen lääkkeenjako sekä kotihoidon moniammatillinen tiimitoiminta. Tulevalla valtuustokaudelle kehitetään RAI-arviointia (palvelutarpeen arviointiin ja hoito-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelman laatimiseen suunniteltu työkalu) ja kotihoidon aluejakoa.

Kotona asumista tukee myös kuntoutustoiminta. Kuntouttavaa päivätoimintaa tehostettiin muuttamalla kuusi päiväkeskusta kuntouttavaan toimintaan erikoistuneiksi yksiköiksi. Kuntouttavaa päivätoimintaa järjestetään kuudessa yksikössä. Kuntouttavan päivätoiminnan lisäksi kotikuntoutus on osa ikääntyneen asiakkaan kuntoutuspalveluita. Kotiin tehtävät kuntoutuskäynnit aloitettiin 2020 ryhmätoimintojen ollessa suljettuja. Kuntoutustoiminnan kehittäminen jatkuu osana arviointiyksikkö ARVI:n toimintaa. Lisäksi ikääntyneiden palveluissa on aloittanut kuntoutuskoordinaattori.

Ikääntyneiden asumisen kehittäminen on lähivuosina yksi keskeinen toiminnan painopiste. Uudelle Kauramäen asuinalueelle suunniteltu palvelukokonaisuus on osa tätä kehittämistyötä. Lisäksi syksyllä 2020 käynnistyi ikääntyneiden asumiseen ja asuinympäristöjen kehittämiseen keskittyvä IHANA-hanke. Hankkeen tavoitteena on vahvistaa monipuolisesti ikääntymiseen vaikuttavaa ennakointia sekä selvittää erialaisten, ikääntyneille soveltuvien asumismuotojen mahdollisuuksia Jyväskylässä.

4.2 Toimeentulo

Taloudellisesti ikääntyneet tulevat toimeen keskimääräisesti hyvin. Pienituloisuuden taustalla on useimmiten eläketulon vähäisyys, säästöjen pienuus tai puuttuminen. Pienituloisimpia ovat yksin asuvat naiset. Ongelmana voi olla myös asuntovarallisuuden puuttuminen tai sellainen asuntovarallisuus, jonka realisoiminen on vaikeaa tai siitä saatava tulo ei riitä tarpeita vastaavan asunnon hankkimiseen. Pienituloisuuteen vaikuttaa edellä mainittujen lisäksi palveluseleiden riittämättömyys, kasvaneet hoivakulut, tiedon ja tuen puutteet asiointissa, asenteista johtuva toimeentulotuen alikäyttö sekä ylivelkaantuminen. Maksettava velka voi olla syntynyt jo ennen eläkkeelle jäämistä tai esimerkiksi ulosottoon päätyneistä asiakasmaksuista. Velan maksun kuluja ei sisällytetä toimeentulotukeen.

Toimeentulotuen asiakkaina on 235 kotitaloutta ja täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea sai 167 taloutta. Takuueläkkeen saajia on 860 ja yleistä asumistukea saa 5577 kotitaloutta. Taloudellisen toimeentulon vaikeuksia voi olla myös silloin, jos tulot ovat lähellä pienituloisuuden rajaa. Toimeentulotuen hakemisessa on ikääntyneiden osalta jonkin verran alikäyttöä. Sitä ei joko osata tai haluta hakea.

Köyhyyttä mitataan usein kotitalouksien tulojen perusteella, jolloin vaihtelevat tarpeet esimerkiksi terveydenhuollolle jäävät huomioimatta. THL:n laatiman tutkimuksen mukaan terveysmenot, kuten terveystalouksien asiakasmaksut ja lääkkeiden omavastuut, lisäävät erityisesti yli 85-vuotiaiden ja työkyvyttömiä köyhyyttä. Tutkimuksen mukaan eri terveysmenolajit kohdistuvat eri tuloryhmille. Suurituloisimmilla kotitalouksilla yksityisten terveystalouksien omavastuut ovat suurin meno, kun taas pienituloisimmilla se on julkisen terveydenhuollon asiakasmaksut. Selkeästi suurimmat köyhdyttävät vaikutukset ovat julkisen terveydenhuollon asiakasmaksuilla.

Finn sote -tutkimuksen (2018) mukaan 2% yli 75-vuotiaista jyväskyläläisistä oli pelännyt ruoan loppuvan ja 9% oli tinkinyt lääkkeitä tai lääkärissä käymisestä.

4.3 Terveys

Valtaosa yli 65-vuotiaista elää tavallista, terveen ja hyvinvoivan aikuisen elämää, ilman säännöllistä palvelujen tarvetta. Liikuntaa harrastetaan aktiivisesti. Yli 65-vuotiaista harrastaa liikuntaa vähintään 2krt/viikko 2/3. Suurimmalla osalla yli 75-vuotiaista on terveelliset elämäntavat.

Ylipainoisia on noin 20%, mikä on valtakunnallisesti vertailtuna vähän. Säännöllisesti tupakoivia on alle 5% ja alkoholia liikaa käyttäviä noin 10%.

Kokemus omasta terveydentilasta ja elämänlaadusta heikkenee iän karttuessa. Elämänlaatunsa hyväksi tuntevia on 55-74- vuotiaista 61% ja yli 75-vuotialilla 39%. Terveytensä keskitasoisiksi tai huonommaksi tuntee 65-vuotiaista 47% ja 75-vuotiaista 60%. Psykkisesti kuormittuneeksi kokee itsensä noin joka 8. Samoin kuin muissakin ikäryhmissä mielialan ongelmat ovat lisääntyneet ikääntyneiden keskuudessa. Erityisesti nyt korona aikana ikääntyneiden yksinäisyys ja eristyneisyys on lisääntynyt. Muistisairaudet tulevat lisääntymään ratkaisevasti. Niiden arvioidaan yli kaksinkertaistuvan tulevien kahden vuosikymmen aikana. Jyväskylän osalta tämä tarkoittaa muistisairaiden määrän kasvua noin 2600:sta yli 4500:aan.

Tapaturmista yleisimmät liittyvät ikääntyneiden osalta kaatumisiin ja putoamisiin. Kaatumisten ja putoamisten aiheuttamat hoitajaksot ovat vähentyneet viime vuosina, mutta ne ovat edelleen korkeammalla tasolla kuin valtakunnallisesti (Jyväskylä 421, koko maa 370). Kaatumisten ehkäisyyn on Jyväskylässä kehitetty menetelmiä mm. Voimaa Vanhuuteen -ohjelmassa ja otettu käyttöön tekstiviestivaroitus katujen liukkaudesta. Korona on vaikuttanut ikääntyneiden liikkumiseen. Liikkumisen vähenemisen on havaittu vaikuttavan ikääntyneiden toimintakykyyn.

Ikääntyneiden palvelutarpeita ja elämäntilannetta kartoitettiin keväällä 2020 tehdyillä, yli 70vuotiaalle kohdistetulla puhelinsoittokierroksella. Puhelinsoitoilla tavoitettiin lähes 17000 ikääntynyttä. Soittokierroksen tuloksena osa ikääntyneistä ohjattiin Oiva-keskuksen palvelujen piiriin, mutta säännöllisen kotihoiton tarvetta ei juuri esiintynyt. Arjen avuksi järjestettiin ns. kauppalvelu yhteistyössä vapaaehtoistoiminnan palvelujen (Vapari) kanssa.

4.4 Osallisuus

Mielekäs tekeminen on yksi hyvinvoinnin peruspilareista. Jyväskylässä on tarjolla runsaasti erilaisia kulttuuri-, liikunta- ja vapaaehtoistoiminnan palveluja. Suuri osa ikääntyneistä käyttää kaikille kaupunkilaisille suunnattuja palveluja, mutta meillä on myös erityisesti ikääntyneille suunnattua toimintaa.

Kulttuuri- ja osallisuuspalveluissa on tarjolla kulttuurilaitosten ikääntyneille suunnattua ohjelmaa, tapahtumia ja esityksiä. Ikäystävällisellä taiteella ja kulttuurilla tarkoitetaan ikääntyneet huomioivaa tai ikääntyneille kohdennettua kulttuuri- ja taidetoimintaa sekä -palveluja. Näitä tuotetaan taideapteekin kautta ikääntyneiden palveluiden asiakkaille. Lisäksi on tarjolla etäkulttuuripalveluja ja aluetapahtumia kaikille kuntalaisille. Korona-aikana kävijämäärät tapahtumissa laskivat noin 40%. Toiminnassa kehitettiin paljon uusia tapoja toteuttaa kulttuuripalveluja ja viedä niitä ihmisten ulottuville poikkeusoloista huolimatta. Esimerkiksi pihakonserttien avulla tavoin tavoitettiin moni kotona asuva ikääntynyt uusin tavoin.

Vapaaehtoistoiminnan palvelut, Vaparin kautta ikääntyneillä on mahdollisuus osallistua vapaaehtoistoimintaan tai saada vapaaehtoisen apua asioimiseen, pieniin kodin huoltotöihin, liikkumiseen ja kulttuuritapahtumiin osallistumiseen sekä apua tietotekniikkaan liittyvissä kysymyksissä. Korona aikana vapaaehtoisten panos mm. ruokakauppa palvelussa oli merkittävä. Poikkeusolot aktivoivat aiempaan enemmän toiminnasta kiinnostuneita mukaan. Digitalisaatio lisääntyy niin vapaa-ajalla kuin palveluissa. Kirjastopalvelut on järjestänyt yhteistyössä ikääntyneiden yliopiston kanssa digineuvontaa kirjastolla kirjaston aukioloaikoina.

Liikuntapalveluissa on tarjolla useita seniori- ja terveystoimintaryhmiä sekä liikuntaneuvontaa. 65vuotta täyttäneiden on mahdollista hankkia seniori kortti, jonka haltija voi osallistua erilaisiin liikuntapalveluihin kuten kuntosali- ja uimahallipalvelut. Seniorikortin hinta on 80 euroa. Sen käyttö on kasvanut tasaisesti vuodesta 2017. Vuonna 2019 kortteja ostettiin 2599. Poikkeusvuodesta huolimatta viime vuonnakin kortteja ostettiin 1424. Samoin kuin kulttuuripalveluissa myös liikuntapalvelut on kehittänyt sähköisiä etäpalveluja kuten jumppatuokioita.

Jyväskylän vanhusneuvosto on edustuksellinen toimielin, jossa on edustus 12 ikääntyneiden järjestöstä, ikääntyneiden yliopistosta sekä Muisti yhdistyksestä. Heidän lisäksi neuvostossa on nuorisovaltuuston edustaja sekä luottamushenkilöitä. Vanhusneuvoston tehtävänä on kehittää vanhuspalveluja tekemällä aloitteita, käsitellä valmisteilla olevia asioita, keskustella päätöksistä sekä antaa lausuntoja ikääntyneiden asioita suunniteltaessa ja toteutettaessa. Vanhusneuvoston toimintakausi on sama kuin valtuuston.

Muita osallistumisen paikkoja ovat kehittämistyön kohteena olevat kohtaamispaikat/lähitalot sekä eri asuinalueilla toimivat Virtapiirit/kerhot. Jyväskylän kaupunki pitää yllä myös ikääntyneiden kumppanuuspöytä, johon voivat osallistua kaupungin, järjestöjen, oppilaitosten ja seurakuntien edustajat sekä ikääntyneet itse. Kumppanuuspöydässä on tarkoitus löytää konkreettisia yhteistyön paikkoja ikääntyneiden hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Palvelujen kehittämisen lisäksi ikääntyneiden palvelut on vahvistanut positiivista näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa ja tiedotuksessa.

Jyväskylässä valmistellaan Ikähyvä Jyväskylä -ohjelmaa 2021-2024 (2030), joka vastaa lain, Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, veloitteeseen laatia kunnalle suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Ohjelman laadinnan kriteereinä on WHO:n ikäystävällinen kunta kriteeristö sekä Sosiaali- ja terveysministeriön laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Ohjelmatyön tuloksena on kehittämisen painopisteiksi nostettu seuraavat teemat:

- Monialainen yhteistyörakenne seurantaan ja kehittämiseen

- Ennakoinnin ja varautumisen tehostaminen (asuminen, talous, terveys, liikunta, harrastaminen...)
- Asumisen kehittäminen (asunnot, ympäristö, asumista tukevat palvelut) - Etsivätyö
- Harrastamisen ja kohtaamisen mahdollistaminen
- Digitalisaatio, digitaalisten palvelujen kehittäminen ja digituki
- Riittävät hoito- ja hoivapalvelut (kotiin tuotavat palvelut, hoito- ja hoivapalvelut)

Ikäystävällinen Jyväskylä -ohjelman toimenpidesuunnitelma valmistellaan keväällä 2021 ja se hyväksytään syksyllä 2021 hyvinvointisuunnitelman kanssa samaan aikaan.

5. LIIKUNTA

Yksi Jyväskylän kaupungin strategisista kärjistä on "Liikuntapääkaupunki Jyväskylä". Strategiakärjen tavoitteita ovat mm. "Luomme mahdollisuuksia elinikäiseen liikkumiseen kehittämällä yhteistyö- ja palvelumalleja sekä asuinympäristöjen liikuntamahdollisuuksia" ja "Edistämme lasten ja nuorten liikuntaa päiväkodeissa, kouluissa ja vapaa-ajalla".

Liikunnan harrastamiseen panostaminen on ollut jo aiemminkin keskeinen tekijä, jolla on lisätty hyvinvointia. THL:n TEA-viisarikyselyn tulosten mukaan Jyväskylässä on panostettu erityisesti koululaisten liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi. Meillä on ollut käytössä liikkuva koulu ja liikkuva varhaiskasvatus -toiminta. Vuosittain toteutettavissa MOVE- mittauksissa jyväskyläläiset lapset ovat saaneet parempia tuloksia kuin valtakunnassa keskimäärin. MOVE-tulosten perusteella 5.luokkalaisista heikko toimintakyky on 29,1%:lla (koko maa 38,4%) ja 8. luokkalaisista 36,4%:lla (koko maa 39,2). Tavoitteena on, että MOVE-mittaukset ovat kouluterveydenhuollossa käsiteltävissä laajoissa terveystarkastuksissa. Kouluterveyskyselyn tietojen perusteella jyväskyläläiset lapset ja nuoret liikkuvat jonkin verran enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Liikunta-aktiivisuus vähenee kuitenkin huomattavasti yläkouluikään tultaessa. Korkeintaan kerran viikossa hengästyttävää liikuntaa ilmoittaa harrastavansa yläkouluikäisistä 24%, lukiolaisista joka 28% ja ammattikoululaisista 43%. Tyttöjen liikunta-aktiivisuus on vähäisempää kuin poikien. Lasten liikunta-aktiivisuus on vähentynyt jonkin verran ja tytöt harrastavat vähemmän liikuntaa kuin pojat.

Koulujen kanssa on kehitetty kuluneen valtuustokauden aikana koulujen PT-toimintaa, liikuntalähetekäytäntöjä ja painonhallintaryhmiä. PT-toiminta on vakiintunut 7:lle yläkoululle; Huhtasuo, Kilpinen, Kuokkala, Palokka, Tikkakoski, Vaajakoski ja Normaalikoulu. PT- toiminta on tällä hetkellä myös osa oppilashuoltoa ja tiedot toiminnasta löytyvät nettisivuilta.

Lasten ja nuorten ylipainon ehkäiseminen liikuntalähetekäytäntöjä kehittämällä oli edellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteena. Lähetekäytännön prosessi on kuvattu ja liikuntaneuvonnan kesto on laajennettu 3:sta 6 kuukauteen. Painonhallintaryhmiä järjestettiin 6-15 -vuotiaille. Ryhmien osallistujamäärät ovat kasvaneet ja toimintaan on liitetty tutkimusyhteistyötä Jyväskylän

yliopiston kanssa. Kouluterveydenhuolto ohjaa osana perustehtävää koululaisia ja heidän perheitään terveellisten elintapojen ylläpitämiseen.

Jyväskylä on ollut aktiivinen lasten harrastustoiminnan tukemisessa. Viime vuonna käynnistettiin mm. harrastekoordinaattoritoiminta sekä vähävaraisten perheiden lasten harrastustoiminnan tukeminen. Kouluterveydenhuolto oli osaltaan mukana Liikkuva Koulu –hankkeessa, jossa terveydenhoitaja antoi liikuntaseteleitä perheiden käyttöön osana terveysneuvontaa.

Hanke vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen tukemiseksi vuonna 2020 Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastosta myönsi Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustuksesta Jyväskylän kaupungille 31 000 € hankerahaa vähävaraisten lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen tukemiseen. Hankkeen suunnittelu toteutettiin monialaisena ja poikkihallinnollisena yhteistyönä. Hankkeessa mukana ovat olleet kaupungin liikuntapalvelut, nuorisopalvelut, varhaiskasvatuspalvelut, perusopetuspalvelut, sosiaalipalvelut, terveyspalvelut sekä palveluohjaus- ja kehittämissyksikkö. Kaupungin ulkopuolisena toimijana mukana on ollut Keski-Suomen Liikunta (KesLi) ry. Päävastuu hankkeesta on ollut liikuntapalveluilla. Hanketta koordinoi harrastuskoordinaattori.

Hankkeesta tukea on myönnetty 2005–2013 syntyneille jyväskyläläisille lapsilla ja nuorilla, joille perheen taloudellinen tilanne on este liikunnan harrastamiselle. Tukea on myönnetty alkavaan tai olemassa olevaan harrastukseen, joka tapahtuu hankkeessa mukana olevassa liikunta- tai urheiluseurassa. Mukana on ollut yhteensä 37 eri liikunta- ja urheiluseuraa. Tuen saajan on ollut mahdollista saada tukea enintään 50 € kuukaudessa. Enimmillään tuen määrä on voinut olla 500 kuukaudessa.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston myöntämän hankerahan lisäksi lasten ja nuorten harrastamista tuettiin Finlandia Kävelyn osanottomaksuista 660 € ja Lapsen Aika säätiön avustuksella 2000€.

Yhteensä tukea saatiin vuodelle 2020 33 660 €. Saadulla tuella pystyttiin tukemaan yhteensä 97 harrastajaa.

Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia päätettiin edistää vuonna 2020 pilotoimalla harrastuskoordinaattoritoiminta. Liikuntapalvelut palkkasi harrastuskoordinaattorin 2.3.2020-31.12.2020 väliselle ajalle. Palkkakulut jaettiin liikunta- ja nuorisopalvelujen kesken.

Harrastuskoordinaattorin tehtävän perustamista edelsi valtuustoaloite harrastuskoordinaattorin tehtävästä kesäkuussa 2019. Keskitetyllä koordinoinnilla on haluttu parantaa tiedonkulkua, syventää toimijoiden välistä yhteistyötä ja varmistaa harrastustoiminnan tuottajien sekä kohderyhmän osallisuus harrastustoiminnan kehittämisessä. Harrastuskoordinaattoritoiminnan pilottivuoden tavoitteena oli tuottaa vakituisen harrastuskoordinaattorin toimenkuva, muodostaa kokonaiskäsitelmä kaupungin toimialojen harrastus- ja tukitoiminnoista sekä rakentaa harrastamisen osallistavan kehittämisen malli. Harrastamisen kehitystyötä on tehty eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä tavoitteiden mukaisesti. Pilottivuosi osoitti harrastuskoordinaattorin tehtävän

tarpeellisuuden. Tehtävä tulee jatkumaan ainakin keväällä 2020 osana Jyväskylän harrastamisen mallin kehittämistyötä.

Jyväskylän kaupunki on toteuttanut vuosina 2016, 2018 ja 2020 liikuntabarometrikysely. Viimeisimmässä kyselyssä kysyttiin lasten liikuntaharrastuksia niiltä vastaajilta, joiden taloudessa asuu 7-17 –vuotiaita tyttöjä tai poikia. Yleisimmin lapset liikkuvat omaehtoisesti vapaa-ajalla sekä liikunta- tai urheiluseurassa tai muussa yhdistyksessä. Liikunnan harrastaminen suositusten mukaisesti vähenee lapsen kasvaessa. Suositusten mukaisesti 7-12 vuotiaista tytöistä liikkuu 75% ja pojista 83%. 13-15 vuoden ikään tultaessa suositusten mukainen liikkuminen (1-2 h/pvä) on jo selvästi vähentynyt ja tytöistä 52%/pojista 60% liikkuu enää liikuntasuosituksen vaatiman määrän päivässä.

Valtaosa Jyväskylän aikuisväestöstä (85%) harrastaa vapaa-ajan kuntoliikuntaa vähintään kerran viikossa. Vain 2% vastaajista ilmoitti, että ei harrasta lainkaan vapaa-ajan kuntoliikuntaa ja 3% ilmoitti ettei harrasta liikuntaa lainkaan vamman tai sairauden vuoksi. Kuntoliikunnalla tarkoitettiin vähintään 30 minuutin kertakestoista liikuntaa, jossa ainakin lievästi hengästyttään tai hikoillaan.

Vapaa-ajan kuntoliikunta vähenee iän myötä. Nuorimmassa, alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä vähintään kerran viikossa harrastavia oli 89% ja vanhimmassa, yli 64-vuotiaiden ikäryhmässä 79%. Kaksi vastaajaa kolmesta (65%) ilmoitti tekevänsä asiointimatkan kävellen tai pyöräillen esim. kauppaan tai postiin vähintään kerran viikossa ja valtaosa (93%) ilmoitti tekevänsä vähintään kerran viikossa kotiaskareita, kuten siivousta, piha- tai puutarhatöitä.

Jyväskylän aikuisväestön eniten käyttämiä liikuntapaikkoja olivat kevyen liikenteen väylät (81% käyttää vähintään viikoittain), kuntoradat/ulkoilureitit/luontopolut (47%), uimarannat (31%), kuntosalit (23%) sekä hiihtoladut ja pulkkamäet (22%).

Valtaosa Jyväskylän aikuisväestöstä (84%) on melko tai erittäin tyytyväisiä Jyväskylän liikuntapaikkoihin ja –palveluihin.

Ikääntyneiden liikunnan harrastamista tuetaan Jyväskylässä Seniori-kortilla, jonka lunastamalla (80€) voi osallistua omatoimisesti liikunnan harrastamiseen useissa kaupungin liikuntapaikoissa. Seniorikorttien lunastaminen lisääntyi viime vuoteen saakka. Vuonna 2019 kortteja hankittiin lähes 2600kpl. Liikuntapalvelujen lisäksi ja yhteistyössä avoterveydenhuolto tarjoaa liikuntaryhmiä ja liikuntaneuvontaa ikääntyneille.

Voimaa vanhuuteen -ohjelma ja pysytään pystyssä -hanke

Jyväskylän kaupunki on ollut mukana Ikäinstituutin koordinoimassa kolme vuotisessa Voimaa vanhuuteen- iäkkäiden terveysliikuntaohjelmassa vuoden 2019 alusta saakka. Ohjelman tavoitteena on tukea iäkkäiden toimintakyvyn säilymistä hyväksi koettujen toimintatapojen

keinoin (kohderyhmän tavoittaminen, matalankynnyksen neuvonta- ja ohjauspalvelut ja ystävätoiminta). Pääkohderyhmänä ovat kotona ilman koti-/hoivapalveluja asuvat iäkkäät (pääosin 75+), joilla on alkavia toimintakyvyn ongelmia, yksinäisyyttä ja/tai osallistumisvaikeuksia. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto myönsi liikuntapalveluille Liikunnallisen elämäntavan paikallista kehittämisavustusta Pysytään pystyssä-Senioreiden kaatumisen ennaltaehkäisy ja kortteliliikunnan lisääminen Jyväskylässä – hankkeelle. Hankerahaa myönnettiin vuodelle 2020 30 000 €. Voimaa vanhuuteen -ohjelmaa ja Pysytään pystyssä -hanketta koordinoi senioriliikunnasta vastaava liikunnanohjaaja.

Hanke tukee Voimaa vanhuuteen ohjelman tavoitteiden toteutumista. Avustuksen avulla tavoitteena on lisätä liikettä ikäihmisten kohderyhmässä kahdella eri toimintamallilla. Nämä toimintamallit ovat kaatumisen ennaltaehkäisy sekä kortteliliikunnan kehittäminen asuinalueilla. Vuonna 2020 korona aiheutti myös omat haasteet ohjelman ja hankkeen tavoitteiden eteenpäin viemiselle. Tämän vuoksi hankkeen rahoituksen käytölle haettiin jatkoaikaa vuodelle 2021. Vuoden 2020 aikana edistettiin pääosin senioreiden kaatumisen ennaltaehkäisyä. Senioreille järjestettiin syksyllä 2020 testauspäiviä kartoittamaan kohderyhmän kaatumisvaaraa ja motivoimaan heitä tasapaino- ja lihaskuntoharjoittelun pariin. Testauspäivissä tehdään tasapaino- ja lihaskuntotestit, puristusvoimatesti sekä täytetään kaatumisseula-lomake. Testien tarkoituksena on herättää senioreita tekemään harjoitteita kaatumisriskin vähentämiseksi sekä auttamaan sopivan liikuntamuodon ja -ryhmän valitsemisessa. Yhteensä testejä tehtiin noin 70 seniorille. Loppu vuodesta hankittiin välineistö etäliikunnan ohjaamiseen, mikä mahdollistaa vuoden 2021 alusta alkaen senioreiden etäliikunnan ohjauksen.

Soveltava liikunta

Erytisliikunnanohjaaja-kohti soveltavan liikunnan kehittämiskumppanuutta- hanke Liikuntapalveluille mahdollistui mukaan pääsy Liikuntatieteellisen Seuran valtakunnallisesti koordinoimaan Liikunnallisen elämäntavan valtakunnalliseen kehittämishankkeeseen ”Erytisliikunnanohjaaja-kohti soveltavan liikunnan kehittämiskumppanuutta”. Hanketta rahoittaa Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kesällä 2020 käynnistyneen hankkeen tavoitteena on kehittää erityisliikunnanohjaajien työnkuvaan vastaamaan peremmin tulevaisuuden haasteita, lisätä yhteistyötä kunnan ja eri sektorien välillä sekä luoda kuntien yhteiset suuntaviivat ja ohjeet kaikille avoimen liikunnan tukemiseksi. Tavoite on, että tulevaisuudessa erityisliikunnanohjaajat toimivat soveltavan liikunnan koordinaattoreina ja ovat tukena paikallisille toimijoille kaikille avoimen liikunnan järjestämisessä. Hanketta Jyväskylässä koordinoi soveltavasta liikunnasta vastaava liikunnanohjaaja.

Vuonna 2020 Jyväskylässä kartoitettiin kunnan lähtötilannetta erityisliikuntaa ohjaavien työnkuvan ja kaikille avoimen liikunnan suhteen. Lähtötilanteen kartoituksen lisäksi on kutsuttu paikallisia toimijoita mukaan kaikille avoimen liikunnan kehittämistyöhön. Tällä hetkellä mukaan kehittämistyöhön ovat lähteneet KesLi ry, Salibandyseura O2, Epilepsia -yhdistys, JKU ja Jyväskylän seurakunta. Yhteistyökumppanin kanssa laaditaan yhteistyösuunnitelma ja -sopimus, missä

määritellään lähtötilanne, tavoitteet ja mittarit. Tavoitteet räätälöidään kehityskumppaneiden lähtötilanteen ja tarpeiden mukaan. Lähtökohtana on löytää kullekin toimijalle sopivat toimintamuodot ja ratkaisut, jotta uudet toimintatavat varmasti vakiintuvat osaksi toimintaa.

Alueellisten liikuntapalvelujen vahvistaminen koskee kaikkia ikäryhmiä. Liikuntapaikkoja on perustettu ja kehitetty lähiliikuntapaikka ohjelman mukaisesti. Asukkaita on osallistettu liikuntapaikkojen suunnitteluun. Liikuntapaikkojen lisäksi on kehitetty alueellista liikuntaohjaajamallia. Malli on vakiintunut Kuokkalassa, Huhtasuolla, Vaajakoskella, Korpilahdella, Keltinmäessä, Palokassa ja Tikkakoskella. Alueellisessa toiminnassa tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kuten seurojen, terveyskeskuksen ja apteekin kanssa. Alueella järjestetään neuvonnan lisäksi tapahtumia ja mm. senioreille suunnattuja tasapainon ja lihasvoiman mittaustilaisuuksia. Työkäisten harrastamismahdollisuuksia tuetaan KIPINÄ-kortilla. Kipinä-kortti on tarkoitettu Jyväskylän Kipinä-edussa mukana olevien sosiaali-, työllisyys- sekä terveyspalveluiden asiakkaille. Etu myönnetään palveluyksiköissä harkinnanvaraisesti sosiaalisin ja taloudellisin perustein, mutta sitä varten EI edellytetä todistusta taloudellisesta tilanteesta.

Liikuntaan kannustavat ja tukevat myös liikuntaluotsit. Liikuntaluotsit ovat Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden ja Vapaaehtoistoiminnan palvelut -Vaparin kouluttamia vapaaehtoisia, jotka toimivat liikuntakavereina sellaista tarvitseville. Liikuntaluotsit tukevat ja kannustavat omatoimisessa liikkumisessa tai liikunnan harrastamisessa. Toiminta on osallistujalle maksutonta. Vuoden 2021 alusta liikuntaluotsitoiminta on päätynyt liikuntapalvelujen osalta. Toiminta jatkuu vapaaehtoistoiminnan palvelujen kautta.

Maahanmuuttajataustaisten naisten uimahallivuorot käynnistyivät 2018. Vuorojen aikana on järjestetty myös ohjattua liikuntaa ja uimaopetusta

Toiminta lukuina

	2017	2018	2019	2020
Liikuntaneuvonta tunteina	300,5	879,5	878	505
Liikuntaluotsitehtävät	666	579	513	167
Seniorkortit	2017	2100	2599	1424
Kipinä-kortit (li/li-ku yht.)	358/425		980	1050
		1048/1135		
Naisten uimahallivuoro, as		344	500	154

6. KULTTUURI

Kulttuuri- ja osallisuuspalvelut luo edellytyksiä taiteen ja kulttuurin kokemiselle ja tekemiselle järjestämällä tapahtumia sekä tukemalla kaupunkilaisten omaehtoista kulttuuritoimintaa. Kulttuuripalveluiden tärkeitä kohderyhmiä ovat lapset ja ikääntyneet. Kulttuuri- ja osallisuuspalvelujen yksikkö vastaa myös osallisuuden ja vapaaehtoistoiminnan edistämisestä ja koordinoinnista. Yhteistyötä tehdään erittäin laajan yhteistyöverkoston kanssa, johon kuuluvat kaikki kaupungin taidelaitokset, suuri joukko ammattitaiteilijoita, kolmannen sektorin taide- ja kulttuurijärjestöjä sekä vapaaehtoisia.

Sosiaalinen osallistuminen ja harrastaminen, aktiivinen ja vapaaehtoinen osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan lisää ihmisten hyvinvointia, yhteisöllisyyttä, osallisuutta, sallivuutta ja vahvistaa luottamusta itseän. Yksilötasolla taidekokemukset liittyvät myös parempaan elämänhallintaan.

Sosiaalinen osallistuminen ja harrastaminen, aktiivinen ja vapaaehtoinen osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan lisää ihmisten hyvinvointia, yhteisöllisyyttä, osallisuutta, sallivuutta ja vahvistaa luottamusta itseän. Yksilötasolla taidekokemukset liittyvät myös parempaan elämänhallintaan. Kulttuurin ja hyvinvoinnin sekä terveyden yhteyksiä on tutkittu kattavasti kuten WHO:n raportista <https://europepmc.org/article/NBK/nbk553773> käy ilmi.

Taide ja kulttuuripalveluita ei tuoteta ainoastaan kaupungin omana työnä vaan tärkeitä palveluiden ja toiminnan tuottajia ovat yhdistykset sekä taiteen vapaan kenttä, jonka kanssa on tiivistetty yhteistyötä sekä uusittu kumppanuussopimusmallia.

Kulttuuritoiminnasta ja sen kehittymisestä ikä- ja kohderyhmittäin

- Kulttuurineuvola- toiminta käynnistyi yhteistyössä perheiden ennaltaehkäisevien sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa vuonna 2019. Kulttuurineuvola antaa neuvoloiden terveydenhoitajille sekä nuorille perheille tietoa ja kokemuksia kaupungin kulttuuritarjonnasta ja siitä, miten taiteen keinoin voidaan tukea varhaista vuorovaikutusta ja lapsen hyvää kehitystä ja sitä kautta koko perheen hyvinvointia. Kulttuurineuvola tuo kulttuuripalvelujen tarjonnan piiriin perheet alusta saakka. Kulttuuritoiminta liitettiin mm. neuvolan uudistettuun perhevalmennusohjelmaan.
- Varhaiskasvatukselle tarjotaan vuosittain konsertit tai teatteriesitykset sekä alueellinen monitaiteinen työpajaohjelma. Lasten Lysti- tapahtuma laajentui ympärivuotiseksi, jolloin se kokoaa kaiken kaupungin taidelaitosten lastenkulttuuritarjonnan yhteen.
- Jyväskylän esi- ja perusasteen kulttuuriopetussuunnitelma Kompassia vie kaikki ikäluokat vuosittaisille taidelaitosretkille. Lisäksi se sisältää taidepajoja, elokuvaesityksiä ja konsertti- ja teatterivierailuja. Kompassi on osa opetussuunnitelmaa. Kompassissa on myös erityisryhmille räätälöity monitaiteinen pajaohjelma. Myös koronavuonna 2020 tämä

vakiintunut toiminta varhaiskasvatuksessa ja perusasteen kouluissa pidettiin käynnissä turvajärjestelyin.

- Osa koko perheen tapahtumista toteutettiin striimattuina. Myös kulttuurineuvolaan valmistui vinkkivideoita.
- Taidelaturi-hanke tarjosi vuosina 2018- 2019 Jyväskylän koululaisille mahdollisuuden taide- ja kulttuurisisältöiseen harrastustoimintaan omalla asuinalueellaan. Vuonna 2020 kulttuuri- ja osallisuuspalvelut oli mukana valmistelemassa Suomen malli- harrastus kaikille koulupäivän yhteyteen -hanketta, jossa voidaan kulttuurisisältöjen osalta hyödyntää Taidelaturin kokemuksia. Koulupäivän yhteydessä oleva harrastus tukee tasapuolisesti kaikkien mahdollisuuksia maksuttomaan mieluisaan harrastukseen.
- Uutena yhteistyömuotona aloitettiin taidepajatoiminnan suunnittelu oppilashuollon tarpeiden näkökulmasta kolmen perusasteen koulun kanssa. Ryhmytyymiseen ja sosiaalisten taitojen tukemiseen liittyvät draama-, kuvataide- ja musiikkisisältöiset pajakokonaisuudet starttasivat pääsääntöisesti vuoden 2021 alkupuolella. Yhteistyötä kehitetään edelleen, kun palaute näistä piloteista on saatu.
- Kulttuuri- ja osallisuuspalvelujen hallinnoimassa vuonna 2020 startanneessa 2- vuotisessa Nuoret ja osallisuus- hankkeessa kehitetään Keski-Suomen maakunnan nuorten (15-20 v.) taide- ja kulttuuripalveluja. Toimintaa suunnitellaan kuntien ja muiden toimijoiden verkostossa ja niistä rakennetaan kaikille avoin kulttuuripalvelujen paletti. Hanketta rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä hankealueen kunnat.
- Kaikkien Kuokkala eli KaiKu- hanke on perintörahan turvin toteutettava hanke. Sen tavoitteena on tuottaa monikulttuuriseen Kuokkalan kaupunginosaan ylisukupolvista ja vakiintuvaa kulttuuritoimintaa yhteistyössä kulttuuri- ja osallisuuspalveluiden, ikääntyneiden palveluiden, Kuokkalan koulun ja kirjaston, nuorisopalveluiden, taidelaitosten ja muiden kulttuuritoimijoiden kanssa. Ikääntyneiden TaideApteeki vei paikalliset taiteilijat Jyväskylän kaupungin ikääntyneiden palveluiden yksiköihin, myös ympärivuorokautisen hoidon piirissä olevilla. Hyvinvointia lisäävät myös eri puolilla kaupunkia järjestettävät vapaapääsyiset yhteislaulutilaisuudet, elokuvanäytökset ja päivätanssit. Kulttuuripalvelut striimaa Jyväskylän kaupungin tilaisuuksia, jotta niistä pääsevät nauttimaan myös ne, jotka eivät itse pääse paikalle. Kulttuuripalvelut kokosi kaupungin taidelaitoksen ja liikuntapalveluiden työntekijät yhteen poikkihallinnollisen ikääntyneiden kulttuuripalveluiden tiimitapaamisiin vuonna 2019. Tiimi perustettiin yhteistyön edistämiseksi ja päällekkäisyyksien välttämiseksi ja kokoontuu jatkossa säännöllisesti.

- Kulttuuri- ja osallisuuspalvelujen lisäksi kaikki kaupungin taidelaitokset ja kansalaisopisto tarjoavat paljon erilaista toimintaa ja tapahtumia. Yleisötyöhön ja hyvään saavutettavuuteen satsataan vahvasti, ja siinä huomioidaan myös erityisryhmien tarpeet. Kirjastopalvelut ovat yleisimmin käytetty palvelu ja se on saanut myös Kuntaliiton toteuttamassa kuntalaiskyselyssä parhaat arviot saavutettavuudesta ja palvelujen järjestämisestä.

Uusia toimintamuotoja

- Lastenkulttuuriyhteistyön kehittäminen: tapahtumatoiminnan laajentaminen ympärivuotiseksi ja yhteissuunnittelu kaikkien taidelaitosten kanssa.
- Kulttuurineuvola- toiminta perheiden ennaltaehkäisevien palvelujen kanssa.
- Yhteistyö Suomen malli- harrastus kaikille koulupäivän yhteyteen – hankkeen kanssa.
- Oppilashuoltoyhteistyön aloittaminen.
- Maakunnallisen nuortenkulttuuriyhteistyön kehittäminen.
- Taideapteekki-konseptin uusiminen työn alle.
- Striimatut tapahtumat

Toiminnan painopisteitä seuraavalla valtuustokaudella

- Lasten, nuorten ja koko perheen sekä ikääntyneiden kulttuuripalvelujen kehittäminen osana kulttuuriyksiköiden integroitua toimintamallia (Kitti) Tapahtumat ja yleisötyökokonaisuudessa.
Prosessissa, tulee sisältämään mm. yhteistyörakenteet, jotka takaavat koordinoidun yhteissuunnittelun ja -tiedottamisen sekä erityisesti lastenkulttuurin osalta näkyvyyden parantamisen sekä tilaratkaisut. Kitti- avaa myös koko kulttuurikentän tuottamia sisältöjä kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta.
- Maakunnallisen yhteistyön tukeminen: maakunnallinen taiteilija- ja tuottajapankki, lasten ja nuortenkulttuurin maakuntafoorumin vakiinnuttaminen
- Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen koko maakunnan tasolla

Toiminta lukuina, kulttuuri ja osallisuuspalvelut

Tilastot	2017		2018		2019		2020	
	Tilaisuudet	Osallistujat	Tilaisuudet	Osallistujat	Tilaisuudet	Osallistujat	Tilaisuudet	Osallistujat
	, tapahtum							

	at	ja							
	työpajat								
Lapset ja nuoret	919	37 049	1288	37 052	1511	37 514	741	17 992	
Ikäihmiset	189	8382	161	9570	177	10 326	71	4111	
Kulttuuriluotsit	1558	14 043	1139	10 155	609	7878	346	2796	
Muut tapahtumat	11	4760	11	5942	27	14 026	12	1079	
YHTEENSÄ	2677	64 234	2599	62 719	2324	69 744	1170	25 978	

7. MAAHANMUUTTAJAT

Maahanmuuttaneita tilastoidaan usean eri muuttujan avulla. Näistä ehkä yleisimpiä ovat kansalaisuus, syntyperä, ulkomaalaistausta ja äidinkieli. Vuoden 2019 lopussa Jyväskylän kaupungin 142 400 asukkaasta vieraskielisiä oli 7453 eli 5,23 % kaikista Jyväskylän asukkaista (31.12.2016: 6576 eli 4,7 %). Ulkomaan kansalaisia oli samaan aikaan vuonna 2019 kaikkiaan 4 791, mikä vastasi 3,4 % koko väestöstä (2017:4607 henkilöä ja 2016: 4478). Sekä vieraskielisten että ulkomaan kansalaisten määrä on siis koko ajan ollut hienoisessa nousussa. Eri kansalaisuuksien määrä on viimeisen kahden vuoden aikana pysynyt samana, 123 eri kansalaisuutta. Ulkomaalaistaustaisten osuus kuntalaisista on kasvanut viime vuosina tasaisesti. Kaikki ulkomaalaiset opiskelijat eivät välttämättä näy väestötilastoissa. Jyväskylän yliopistossa, Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja Gradiassa opiskeli vuonna 2019 1800 tutkinto-opiskelijaa, jotka eivät välttämättä näy väestötilastoissa. Lisäksi Jyväskylässä asui vuonna 2019 1350 Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Gradian vaihto-opiskelijaa [HE1].

Palveluissa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kulttuurierojen vaikutukset. Henkilöstöä on mm. koulutettu maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseen. Tulkkipalvelut ovat laajasti käytössä

Syyskuussa 2020 ulkomaalaisten työttömyysaste Jyväskylässä oli 31,8 % (9/2019 23,1 %) ja KeskiSuomen vastaava: 29,7 % (9/2019 22,4 %). Vuonna 2015 maahanmuuttaneiden valtakunnallinen työttömyysaste on ollut 31,2 %. Ulkomaalaisten työttömyysaste on siis kasvanut viime vuosina, ja se on edelleen korkea kokonaistyöttömyysasteeseen verrattuna, koko maakunnan työttömyysasteen ollessa 12,9 % (TEM työllisyyskatsaus 9/2020). Vuonna 2020 Covid-19 pandemiatilanne heikensi heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllisyystilannetta nopeasti.

Työttömyys on yleisempää naisilla kuin miehillä.' Työperäisten maahanmuuttajien työllisyysaste sen sijaan on korkeampi kuin kantaväestöllä.

Koko Keski-Suomen TE-toimiston alueella oli työnhakijana 9/2020 ulkomaalaisia yhteensä 2402 henkilöä ja Jyväskylässä 1880 henkilöä.

Maahanmuuttaneiden työllisyysaste on noussut lähemmäs kantaväestön työllisyysastetta viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta ero työllisyysasteissa on yhä selkeä. 2000-luvun puolenvälin jälkeen maahanmuuttaneiden työllisyysaste on ollut noin 10 prosenttiyksikköä matalampi kuin kantaväestön työllisyysaste. Työttömien maahanmuuttaneiden työmotivaation on havaittu korkeaksi "Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014" tutkimuksessa, joten tämä ei alhaisempaa työllisyyttä selitä. Tutkimuksen mukaan työttömät maahanmuuttaneet hakevat töitä keskimäärin todella aktiivisesti, mutta silti useilla maahanmuuttaneiden ryhmillä on ongelmia työllistyä pysyvästi.

Maahanmuuttaneiden koulutustaso on alhaisempi kuin valtaväestöllä. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa on joka kolmas. Maahanmuuttajakotitalouksien pienituloisuusaste on Jyväskylässä huomattavan korkea, 59% ja maahanmuuttajalasten vielä korkeampi 59,4%. Joka kolmas maahanmuuttaja asuu matalan työllisyyden asutokunnassa. Terveystilansa hyväksi kokee 63% keskisuomalaisista maahanmuuttajista.

Vuonna 2019 tehtiin laaja maahanmuuttajiin ja heille suunnattuihin palveluihin liittyvä selvitys. Selvityksen tietojen ja siihen liittyneiden työpajojen, sekä kotoutumisen edistämishankkeen valmistelussa marraskuussa 2020 kerättyjen kotoutumisen tarinoiden tuloksena nostettiin esiin seuraavia kehittämiskohteita: suomen kielen oppiminen, maahan muuttaneiden tarttumapinta työelämään ja mm. opiskelijoiden osalta pitovoiman lisääminen. Selvityksessä todettiin myös, että kaupungissa tarvitaan maahan muuttaneiden palvelujen kokonaiskoordinaatiota.

Vuoden 2020 lopulla käynnistettiin Maahanmuuttaneiden osaamiskeskus -hanke (ESR) Hankkeen tavoitteena on maahanmuuttaneiden työllisyyden ja osaamisen tunnistamisen edistäminen. Osaamiskeskus tarjoaa yksilöllisiä ohjaus- ja neuvontapalveluita vieraskielisille henkilöille työllistymisen edistämiseksi ja tukee asiakkaitaan kielitaidon, ammatillisten perustaitojen ja osaamisen kehittämisessä.

Työnantajille maahanmuuttaneiden osaamiskeskus tarjotaan suomen kielen valmentajan palveluja työpaikalle sekä ohjausta ja neuvontaa maahanmuuttaneiden työllistämässä sekä tukea kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen.

Hankkeessa kehitetään ja tiivistetään työllisyyttä edistävien toimijoiden sektorit ylittävää yhteistyötä, jaetaan hyviä käytäntöjä ja vähennetään päällekkäisiä toimintoja. Lisäksi hankkeen aikana kehitetään maahanmuuttaneiden työllistymisen kokonaiskoordinointia.

Viime vuoden puolella aloitti toimintansa myös maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontahanke, jossa kehitetään olemassa olevaa Info Glorian ohjausta ja neuvontaa, ja pyritään sitomaan sitä tiiviimmäksi osaksi maahanmuuttaneiden palveluketjua. Osana tätä hanketta perustettiin International Jyväskylä – Info Center, josta voi kysyä esimerkiksi asumisesta, työstä, koulutuksesta, oleskeluluvista, sosiaalipalveluista ja vapaa-ajan toiminnasta. Palvelu on avoin kaikille Suomeen ja Jyväskylään tulleille ulkomaalaisille. Palvelu on maksutonta, luottamuksellista ja saatavilla suomen lisäksi 16 eri kielellä. International Jyväskylä – Info Centerin työntekijät jalkautuvat Jyväskylän alueelle ja tarjoavat omakielistä ohjausta ja neuvontaa lähipalveluna. International Jyväskylä – Info Center on mukana Lähiöohjelma 2020–2022: Hyvinvointia ja elinvoimaa Huhtasuolle -hankkeessa ja tarjoaa palvelua suunnitteilla olevalla yhteistoimintapisteellä. Yhteistyötä tehdään myös Monikulttuurikeskus Gloria ry:n Info Glorian kanssa. Myös kotoutumispalveluiden sosiaaliohjaus jalkautuu Huhtasuon yhteistoimintapisteelle osana Lähiöohjelma2020-2022 –hanketta, samoin erityisesti pakolaistraumoihin erikoistunut psykiatrinen sairaanhoitaja, jonka vastaanotolle voi siellä hakeutua kaikki maahanmuuttajataustaiset kuntalaiset. Sairaanhoitaja tarjoaa myös konsultaatioapua maahanmuuttajia kohtaaville työntekijöille mm. kulttuuripsykiatrian ja integraation kysymyksissä.

Kotoutumisen edistämisen ohjelma 2021-2024 on valmistumassa kevään aikana ja se hyväksytään syksyllä 2021. Tulevan valtuustokauden muut painopisteet ovat:

- Palvelupolkujen selkeyttäminen
- Maahan muuttaneiden työllisyyden edistäminen
- Kotoutuminen palveluja läpileikkaavana teemana
- Maahan muuttaneiden osallisuuden lisääminen
- Hyvät väestösuhteet –hanke (myös turvallisuussuunnitelmassa ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa).

8. VAMMAISET

Vammaisten henkilöiden hyvinvoinnista ja terveydestä on saatavilla hyvin vähän tilastollista tietoa. Aiheesta on tehty joitakin valtakunnallisissa selvityksiä. Muun muassa Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta teki selvityksen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallisen täytäntöönpanon tueksi. Kyselyllä haluttiin selvittää, miten vammaisten henkilöiden oikeuksien koetaan toteutuvan arjessa, minkä asioiden edistämisen vastaajat kokivat tärkeimmiksi ja miten oikeuksien toteutumista tulisi edistää. Kysely tehtiin syksyllä 2017.

Kysely antaa tärkeää tietoa siitä, miten vammaisten henkilöiden oikeuksien koetaan toteutuvan. Tuloksien mukaan oikeuksien koetaan toteutuvan pääsääntöisesti melko huonosti. Kysely nostaa myös selvästi esiin kehittämiskohteita ja tarjoaa ehdotuksia siitä, miten oikeuksien toteutumista tulisi vahvistaa. Kyselyn tulosten valossa tärkeimmiksi edistettäviksi oikeuksiksi nousee oikeus riittävän elintasoon ja sosiaaliturvaan sekä eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä. Oikeuden tehdä työtä ja saada työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa koetaan toteutuvan kaikista huonoiten

ja se linkittyy vahvasti kahteen edellä mainittuun oikeuteen. Keinoina oikeuksien edistämiseksi nähtiin ennen kaikkea tietoisuuden lisääminen ja vammaisten henkilöiden osallisuuden varmistaminen sekä omaa elämää koskevissa päätöksissä että laajemmin yhteiskunnallisissa päätöksenteossa. Esteettömyyden ja saavutettavuuden sekä riittävien yksilöllisten palveluiden katsottiin olevan edellytys monien oikeuksien toteutumiselle.

Kouluterveyskyselyssä 2017 selvitettiin toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointia. Tutkimuksen mukaan toimintarajoitteiset nuoret tulivat usein ulkomaalaistaustaisista perheistä tai perheistä, joiden taloudellinen tilanne koettiin huonoksi. Tämä lisää haasteita arjessa selviytymiselle, sillä esimerkiksi ulkomaalaista syntyperää olevien ja köyhyydessä elävien toimintarajoitteisten nuorten on todettu olevan erityisen haavoittuvassa asemassa (Groce & Kett 2014).

Syrjivän kiusaamisen, fyysisen uhan ja seksuaalisen väkivallan kokemukset olivat yleisempiä niillä nuorilla, joilla oli vakava toimintarajoite.

Toimintarajoitteisten nuorten yhdenvertaisuus hyvinvoinnissa ja avun saamisessa ei kaikilta osin toteudu. Toimintarajoitteita kokeneiden nuorten elämäntilanne oli monin tavoin heikompi kuin muiden nuorten: useat hyvinvointia, osallisuutta, terveyttä, koulunkäyntiä tai kasvuympäristön turvallisuutta vaarantavat tekijät olivat yleisempiä toimintarajoitteisten keskuudessa kuin muilla nuorilla. Koska nämä tekijät liittyvät osin myös toisiinsa, niin toimintarajoitteisille nuorille saattaa kasautua useita hyvinvointia uhkaavia tekijöitä. Kyselytutkimuksessa todetaan, että toimintarajoitteisten nuorten hyvinvoinnin turvaaminen ei ole vain erityispalvelujen tehtävä, vaan kuuluu kaikille nuorten palveluissa toimiville. Toimintarajoitteiset nuoret, kuten muutkaan nuoret, eivät kuitenkaan ole yhtenäinen nuorten joukko, joten heillä kaikilla ei välttämättä ole ongelmia arjessa.

Vammaisten ihmisten pienituloisuuden taustalla korostuu työllisyysasteen alhaisuus. Vammaisten ihmisten osallistuminen koulutukseen ja varsinkin työelämään on vähäisempää kuin muilla. Vaikka koulutusta olisikin, on nuorilla vammaisilla suuria vaikeuksia päästä työmarkkinoille. Tukimuotoja on paljon, mutta huomattava osa niistä on vajaakäytössä tai ei ole muuten täyttänyt odotuksia (esimerkiksi eläkkeen lepäämään jättäminen). Arviolta 15–20 prosenttia vammaisista on työssä. Vammaisten työvoimaosuuden kasvu on ollut lievää, eikä työllisyysaste ole noussut yhtä paljon kuin väestöllä keskimäärin. Suomessa vammaisten henkilöiden peruskoulutuksen jälkeiset koulutusmahdollisuudet ja työmarkkina-asema ovat huonot. Arviolta 15 000–30 000 työkykyistä vammaista tai pitkäaikaissairasta on työvoiman ulkopuolella.

Yleinen työmarkkinatilanne ei merkittävästi vaikuta vammaisten työllistymiseen avoimille työmarkkinoille.

Jyväskylän kaupungin vammaispalvelujen toiminnan tavoitteet ovat liittyneet vammaisväestön työllisyysmahdollisuuksien parantamiseen, kommunikaation ja asiakkaiden osallisuuden vahvistamiseen.

Vammaispalvelun asiakkaita on työllistynyt työvalmennus Kätevän kautta 24 henkilöä. Heistä 16 yrityksiin ja 8 Jyväskylän kaupungille. Kommunikaatio passi on otettu käyttöön vammaispalvelun yksiköissä. Passin tarkoitus on kertoa asiakkaan kommunikaatiotavoista ja helpottaa toimimista vammaispalvelujen eri yksiköissä. Prosos-kehittäjämallissa vahvistettiin asukkaiden omia valintoja arjen tilanteissa. Malli on käytössä yhdessä asumispalveluyksikössä.

Tulevan valtuustokauden tavoitteita ovat: Päiväaikaisen toiminnan ja tarkoituksenmukaisten asumisvaihtoehtojen kehittäminen. Asiakkaan osallisuus sekä kommunikaatio ja vuorovaikutus korostuvat toiminnassa. Toimintaa kehitetään hyödyntämällä henkilökohtaista budjetointia, tarkastelemalla olemassa olevan toiminnan rakenteita ja kehittämällä päiväaikaista toimintaa asumisyksiköihin. Ikääntyneiden kehitysvammaisten palvelutarjonnassa hyödynnetään hyvinvointikeskusten palveluja ja päiväaikaista toimintaa suunnataan työikäisille asiakkaille.

Kehitysvammaisten ja lasten omaishoidontuki siirtyy ikääntyneiden palveluista vammaispalveluihin. Myös maakunnallinen perhehoidon koordinointi siirtyy vammaispalveluihin. Tämä mahdollistaa perhehoitoon ohjautumista ja sitä kautta tarkoituksenmukaista asumista. Sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelu siirtyy vammaispalveluista ikääntyneiden palveluihin ja sosiaalihuoltolain mukainen asuminen keskitetään aikuissosiaalityö- ja kuntouttavat palvelut yksikköön. Henkilöstön kommunikaatiovalmiuksia ja vuorovaikutustaitoja ylläpidetään jatkuvalla koulutuksella ja puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien haltuun otolla.

Jyväskylän kaupunki on mukana Meidän kyvyt käyttöön -hankkeessa, jonka tavoitteena on kartoittaa vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia yhdessä terveydenhuollon ja työllisyyspalvelujen kanssa. Hanketta hallinnoi Keski-Suomen sairaanhoitopiiri ja se kestää vuoden 2022 loppuun. Vammaisten henkilöiden työllistymiseen liittyen kaupunki on mukana myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun Tuettu osuuskunta -hankkeessa, jonka tavoitteena on kehitysvammaisten tuetun yrittäjyyden ja työllistymisen edistäminen. Hanke jatkuu elokuun 2023 loppuun saakka.

9. YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuus- osallisuus- ja hyvinvointikysely

Jyväskylän kaupunki uudistaa osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja hyvinvointisuunnitelmat seuraavalle valtuustokaudelle. Nykytilan arvioinnin pohjaksi toteutettiin kyselykuntalaisten mielipiteistä yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin tilasta (8.10.-13.11.2020) Nettikyselyä täydennettiin puhelinhaastatteluin (Feelback Oy). Kyselyn teemoina olivat: Yhdenvertaisuus toimialoilla, yleinen hyvinvointi ja osallisuus.

Kyselyn tulosten pohjalta voidaan todeta, että yhdenvertaisuuden arvioidaan toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin kirjastopalveluissa (79 %), museopalveluissa (65 %), liikuntapalveluissa (61 %) ja kaupunginteatterin palveluissa (60 %).

Sivistyspalvelujen yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioi osa (6-21 %) vastanneista toteutuvan huonosti tai erittäin huonosti

Kaupungin tasolla on kuluneiden neljän vuoden aikana kiinnitetty huomiota palveluneuvonnan ja ohjauksen lisäämiseen palveluissa, henkilöstön osaamisen kehittämiseen mm. vähemmistöryhmiin koskevilla palveluilla, palvelujen sekä esteettömyyteen ja syrjimättömyyteen

Palveluneuvonnassa- ja ohjauksessa on tavoitteena saavutettavuus, palveluissa on kiinnitetty erityistä huomiota yhdenvertaiseen palveluiden saavutettavuuteen hyvän viestinnän, neuvonnan ja verkkosivujen digitaalisen saavutettavuuden keinoin.

Henkilöstön osaamisen kehittämistä on tehty henkilöstö- ja koulutussuunnitelman tavoittein, jossa palvelualuekohtaisesti asetetaan vuositason tavoitteet mm. asiakaspalvelun- ja neuvonnan parantaminen, monimuotoisuuden tunnistaminen syrjinnän ehkäisemiseksi. Henkilöstöä ja johtoa on sitoutettu yhdenvertaisuustyöhön mm. kaupunkistrategiassa, on arvioitu yhdenvertaisuustyötä, päivitetty henkilöstön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat

Palveluiden esteettömyydessä on huomioitu erityisesti peruskorjauksissa tilojen fyysinen esteettömyys ja myös laajemmin palveluiden mahdollistaminen kaikille väestöryhmille mm. eri kommunikaatiomahdollisuuksin.

Palveluissa tunnistetaan eri vähemmistö- ja ikäryhmien tarpeet, kuitenkin kuntalaiset kokevat kohtaavansa syrjintää palveluissa erityisesti iän, taloudellisten mahdollisuuksien tai asuinalueen perusteella

Tällä hetkellä toiminnan painopisteenä on yhdenvertaisuuden arvioinnin ja laadunhallinnan menetelmien kehittäminen, asiakaspalvelun ja -neuvonnan räätälöiminen (lisääntynyt verkkopalvelu, viestintä ja kontaktointi) ja yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon lakisäätteisten tavoitteiden huomioiminen valmistelutyössä, ohjauksessa ja toimeenpanossa, koulutuksen järjestämisessä.

Tulevan valtuustokauden painopisteet ovat seuraavat:

- Jyväskylän kaupunki edistää suunnitelmissaan ja toimintaperiaattein yhdenvertaisuutta ja vähentää epätasa-arvoa. Suunnitelmia arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti hyvinvointikertomuksen päivityksen yhteydessä. Toimintaperiaattein edistetään kaupunkilaisten yhdenvertaisuutta, palvelujen saatavuutta ja syrjimättömyyttä.
- Jyväskylän kaupunki edistää yhdenvertaista palveluiden piiriin pääsyä poistaen fyysiset, sosiaaliset ja kielelliset esteet sekä luomalla järjestelmiä ja tukimuotoja, joiden avulla eri ryhmät pääsevät palvelujen piiriin.
- Palvelujen laatua arvioidaan eri käyttäjäryhmien kokemusten avulla. Palveluyksiköt tukevat organisaatiota kehittämään palveluja, jotka vastaavat asiakkaiden tarpeisiin ja palvelujen

jatkuvuus. Asukkaita kannustetaan osallistumaan palvelujen kehittämiseen osallisuuden välinein.

- Asiakkaista kootaan ryhmätietoa palvelujen oikeaan kohdentamiseen asuinalueittain, ikäryhmittäin tai muiden taustatietojen perustein.
- Jyväskylässä edistetään kaikkien palvelujen käyttäjien (myös vähemmistöjen) osallistumista palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Eri järjestelmin varmistetaan käyttäjien / asiakkaiden osallistumista palvelujen suunnitteluun, toteuttamiseen, mittaamiseen sekä arviointiin.
- Henkilöstön osaamista edistetään oikeudenmukaisuuden periaatteita kouluttamalla henkilöstöä ja tekemällä yhteistyötä eri alojen ja muiden organisaatioiden kanssa.
- Tavoitteena on myös edistää henkilöstön tietoisuutta monikulttuurisuudesta, jotta palvelumme on yhdenvertaista. Teemme yhteistyötä eri verkostojen ja toimijoiden kanssa. Keskeiset kehittämishankkeet?

Muita kehittämisen kohteita ovat:

- digitaaliset palvelut, henkilöstön kehittäminen ja motivointi, asukkaiden osallistaminen - hyvät väestösuhteet – hanke, viestinnän saavutettavuus

10. OSALLISUUS

Osallisuudella tarkoitetaan liittymistä, suhteissa olemista, kuulumista, yhtenäisyyttä, yhteensopivuutta ja mukaan ottamista. Osallisuus on vaikuttamista omaan elämään ja sen mahdollisuuksiin. Osallisuuteen kuuluu hyvinvointi; kohtuullinen toimeentulo, asuminen, koulutus ja harrastukset. Jyväskylän kaupungin ensimmäinen osallisuusohjelma laadittiin vuosille 2015-2020. Tämän ohjelman painopisteitä olivat

- asuinalueosallisuus
- osallisuus palvelujen kehittämisessä
- päätöksenteko-osallisuus ja
- aktiivinen kansalaisuus

Edellisen valtuustokauden aikana kaupunkiin on muodostettu osallisuuden rakenne, joka koostuu toimialojen osallisuustiimeistä. Näiden tiimien vetäjät yhdessä osallisuuden työntekijöiden kanssa, muodostavat kaupungin osallisuusryhmän. Rakenteen avulla on voitu nostaa esille ja kehittää osallisuuden muotoja ja saada niitä jalkautetuksi palvelujen toimintaan.

Asuinalueosallisuuden osalta toiminnan painopistealueina ovat olleet Keltinmäki, Huhtasuo ja Kuokkala. Näillä alueilla on yhdessä alueen toimijoiden ja asukkaiden kanssa järjestetty toimintaa ja tapahtumia kuten asukasilloja. Asukasillojen lisäksi on toteutettu päättäjien iltakahveja, joiden tarkoituksena on tiivistää asukkaiden ja päättäjien vuoropuhelua alueiden ajankohtaisista kysymyksistä. Päättäjien iltakahveja on järjestetty kaikilla Jyväskylän suuralueilla.

Osallisuutta palvelujen kehittämisessä on toteutettu asiakaskyselyjen, kehittämisfoorumien, asiakasraatitoiminnan ja kehittäjäasiakkaiden kautta. Asiakasraateja on seuraavissa toiminnoissa: aikuissosiaalityö, fiksu liikkuminen, ikääntyneiden palvelut, kotihoito, Keski-Suomen museo ja kasvu- ja oppiminen. Aikuissosiaalityössä on ollut lisäksi kehittäjäasiakastoimintaa. Lapsiperhepalveluissa on ollut kumppanuusfoorumi toimintaa.

Päätöksenteko-osallisuus toteutuu vanhus- ja vammaisneuvostojen sekä nuorisovaltuuston ja lapsiparlamentin kautta. Myös vaikutusten ennakoarvioinnissa päätöksenteon kohteiden osallistuminen ja heidän kuulemisensa on keskeistä. Vaikutusten ennakoarviointeja tehtiin edellisellä kaudella yhdeksän kappaletta. Suurin osa liittyi lapsivaikutusten arviointiin. Kaksi vaikutusten arviointia tehtiin aikuissosiaalityöhön, kaksi liikuntapalveluihin, yksi perhetyön kokonaisuuteen ja yksi ikääntyneiden palveluihin.

Vapaaehtoistoiminta

Jyväskylän kaupungin vapaaehtoistoiminta on organisoitu vapaaehtoistoiminnan palvelut - Vaparin kautta. Vaparin tavoitteena on laadukas vapaaehtoistoiminta, jonka kautta asukkailla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Tavoite toteutuu verkostoissa vaikuttamalla, oman vapaaehtoistoiminnan organisoinnilla sekä vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneiden ja heidän palvelujaan kysyvien ohjauksella. Vaparin toimisto sijaitsee edelleen Kansalaistoiminnan keskus Matarassa, joka on hyvä toimintaympäristö vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi. Vaparin omat vapaaehtoistoiminnan muodot ovat:

- Vapaaehtoistoiminta ikääntyneiden palveluissa,
- digiluotsitoiminta ja kodin huoltoapu,
- poikkeustilanteen kauppa-apu,
- asiointiapu,
- kasvomaskien jako sekä
- joulukuussa aloitettu vapaaehtoistoiminta kotihoidon asiakkaille.

Vuoden 2021 liikuntaluotsitehtävien välittäminen siirtyy Vaparin toiminnaksi. Yhdessä muiden toimijoiden kanssa on toteutettu asiointiapua ja kotokaveritoimintaa

Vuosi 2020 oli poikkeuksellinen. Vapari työskenteli maaliskuusta lähtien pääasiallisesti etänä ja myös perehdytykset sekä asiakkaiden kohtaamiset tapahtuivat pääosin etäyhteyksin loppuvuoden. Maaliskuussa Vaparin koordinoima vapaaehtoistoiminta jäi tauolle, mutta pian sen jälkeen ikääntyneiden palveluiden pyynnön myötä, perustettiin poikkeusajan kauppa-apu yli 70-vuotiaille sekä riskiryhmään kuuluville. Toiminta käynnistyi parin viikon valmisteluajan jälkeen vauhdikkaasti. Kauppa-apua toteutettiin ensin Vaparin rekisterissä olevien vapaaehtoisten joukosta ilmoittautuneiden voimin. Ensimmäiseen kaikille avoimeen perehdytykseen ilmoittautui 100 vapaaehtoista, joista lopulta mukaan toimintaan tuli 70 henkilöä. Uusia perehdytimme loppuvuoden aikana vielä 4 kertaa, yhteensä 105 vapaaehtoista. Ilman organisoitua vapaaehtoistoimintaa tämä ei olisi ollut mahdollista toteuttaa ainakaan näin nopealla aikataululla.

Kerta-avussa järjestettiin kaksi koulutusta. Kerta-avussa Vaparilla on 58 vapaaehtoista, joista osa oli tauolla. Tehtäviä kerta-avussa toteutui vuoden aikana 122.

Vuonna 2020 perehdytettiin yhteensä 179 uutta vapaaehtoista. Näistä poikkeustilanteen vapaaehtoistehtäviin yhteensä 132 vapaaehtoista. Ikääntyneiden palveluissa vapaaehtoistoiminta oli suurimman osan vuodesta tauolla. Yhteensä Vapari välitti vuoden aikana 1229 vapaaehtoistehtävää.

Edellisten lisäksi Jyväskylässä toteutettiin ensimmäiset joukkorahoituskokeilut ja kaupunki on ollut mukana Keski-Suomen yhteisöjen tuen järjestöyhteistyö verkostossa.

Osallisuusohjelman päivitys 2021-2025 on valmistumassa. Ohjelman päivitystä varten on osallistettu asukkaita ja yhteisöjä eri tilaisuuksilla ja alustoilla. Osallisuusohjelman päivitystä on alustettu koko edellisen osallisuusohjelman voimassaoloajan eli 2015 – 2020. Tänä aikana on edistetty useita vaikuttamisen ja osallisuuden prosesseja, joista on saatu hyviä kokemuksia tulevaa varten. Osallisuusohjelman päivitystä varten toteutettiin sähköinen asukaskysely, virtuaalinen työpaja ja neuvostojen ja nuorisovaltuuston yhteistapaaminen. Näiden lisäksi tehtiin kysely kaupungin johtoryhmille ja valtuustolle.

Asukaskyselyn tulosten pohjalta voidaan todeta, että suosituimmat osallistumistavat ovat:

- kyselyihin vastaaminen, 68%
- äänestäminen, 67 % ja
- talkoot ja yhteishankkeet omalla asuinalueella, 40%.

Tietoa osallisuuden mahdollisuuksista halutaan saada useimmin

- sosiaalisen median kautta, 51%
- ilmaisjakelulehdistä, 46%
- kaupungin nettisivulta, 45%

Vapaaehtoistoimintaan osallistuu yli puolet vastaajista. Yleisimmin vapaaehtoistoimintaan osallistutaan järjestöjen ja yhdistysten kautta (41%). Seuraavaksi eniten toimitaan vapaaehtoisena järjestäytyneiden organisaatioiden ulkopuolella (11%).

Päivitetyn osallisuusohjelman painopisteet ovat:

1. Yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet
 - Monipuolinen ja selkeä viestintä eri kanavissa
 - Monipuoliset osallistumismahdollisuudet
 - Lähitalot
 - Järjestöyhteistyön kehittäminen
 - Vapaaehtoistoiminnan painopisteet

2. Asuinalueyhteistyö kehittyy

- Alueellinen tiedonsaanti
- Päättäjät asukkaiden pariin kentälle
- Asukastilat – tilojen käytön kehittäminen (Lähitalot mainittu ykköskärjessä) –Asukas- ja kyläyhdistysverkoston edelleen kehittäminen

3. Asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksien selkeyttäminen

- Päätöksentekoon vaikuttaminen oikea aikaisesti (kyllin ajoissa)
- Tiedon helppo saatavuus
- Digitaalisten välineiden lisääminen
- Talousarvioon vaikuttaminen
- Strategiaan vaikuttaminen

4. Henkilöstön osallisuuden kehittäminen

- Osallisuus-työntekijöiden tehtäväkuvien selkeyttäminen
- Asukkaiden kanssa käytävän vuoropuhelun kehittäminen
- Osallisuuskoulutuksia henkilöstölle sekä luottamusmiehille
- Poikkihallinnollisen yhteistyön lisääminen
- Vaikutusten ennakkoarvioinnin hyödyntäminen monipuolisemmin –Osallistuminen talousarvion sekä strategian laadintaan

11. KAUPUNKIYMPÄRISTÖ

Kaupunkiympäristön vaikutus kuntalaisten hyvinvointiin näyttäytyy etenkin asuinympäristön ominaisuuksina, laatuna ja mahdollisuuksina, jotka tukevat asukkaiden toimintakykyä ja arjen sujuvuutta. Painopisteinä hyvinvointisuunnitelmassa vuosina 2017–2020 ovat olleet ne keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet, jotka edistävät asuinalueiden sosiaalista eheyttä, kannustavat asukkaita omaehtoiseen liikkumiseen sekä mahdollistavat päivittäisen luonnossa virkistäytymisen. Tavoitteena on ollut myös lisätä asukkaiden mahdollisuuksia osallistua oman elinympäristönsä suunnitteluun.

11.1 Asuinalueiden sosiaalisen eheyden edistäminen kaupunkisuunnittelun keinoilla Asuntopoliittiset linjaukset hyväksytyt osana Kymppi^R2018-ohjelmaa

Jyväskylän kaupungin maankäytön toteuttamisohjelma Kymppi^R:n erityisteemana oli hyvinvointisuunnitelman mukaisesti vuonna 2018 asuinalueiden sosiaalinen kestävyys ja asuntopoliittikka.

Asuinalueiden sosiaalisella kestävyydellä viitataan siihen, etteivät asuinalueet eriydy liiallisesti toisistaan ja etteivät hyvä- ja huono-osaisuus leimallisesti keskity tietyille alueille.

Asuntopoliittikalla tarkoitetaan keinoja, joilla edistetään kaikkien ihmisten mahdollisuuksia elämäntilanteeseensa sopivaan asumiseen, ehkäistään asuinalueiden eriytymiskehitystä sekä

mahdollistetaan monipuolisten asuinalueiden muodostuminen, joissa sosiaalinen ja taloudellinen hyvinvointi jakaantuu tasaisesti eri asuinalueiden välillä.

Osana Kymppi^R2018-ohjelmaa laadittiin selvitys eri asuinalueiden sosiaalisen kestävyys- ja nykytilanteesta ja muutoksesta Jyväskylässä. Väestön sosioekonomiset erot ovat jossain määrin kasaantuneet alueellisesti. Erot syntyivät jonkin verran vuosina 2005–2015. Erojen kasvu ei johdu alueiden erisuuntaisesta kehityksestä vaan eritahtisesta kehityksestä. Selvityksen perusteella asuinalueiden sosiaalisen eriytymisen ehkäisyssä keskeinen keino on asuntokannan monipuolistaminen uudisrakentamisen kautta, mihin voidaan vaikuttaa kaupunkisuunnittelulla.

[Kymppi^R2018-ohjelmassa](#) määriteltiin asuntopoliittiset linjaukset ja keinot, joilla Jyväskylän kaupunki pyrkii ehkäisemään asuinalueiden sosiaalista eriytymistä maankäytön toteuttamisen keinoin. Esimerkiksi asuntojen keskipinta-alaa, huoneistokokojakaumaa sekä hallintamuotoa on tarvittaessa ohjattu uusissa kaavahankkeissa tai tontinluovutusehdoissa asuinalueiden asuntokannan monipuolistamiseksi. Lisäksi [Kymppi^R2019-ohjelmassa](#) tarkennettiin asuntopoliittikan linjauksia todeten, että asuntopoliittikan tulee olla myös asumisen politiikkaa, joka huomioi laajemmin asumiseen vaikuttavia tekijöitä myös varsinaisen asunnon ulkopuolella.

11.2 Lähiöohjelma 2020–2022

Tulevina vuosina asuinalueiden sosiaalista eheyttä edistetään muun muassa hallitusohjelman mukaisessa poikkihallinnollisessa lähiöohjelmassa (2020–2022), jonka kohdealueena Jyväskylässä on Huhtasuo.

Lähiöohjelman tavoitteena on ehkäistä asuinalueiden eriytymistä, lisätä asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta, edistää asuinalueiden elinvoimaisuutta sekä turvata palveluiden ja asumisen hyvää tasoa. [Hyvinvointia ja elinvoimaa Huhtasuolle -hanke](#) paneutuu muun muassa rakennettuun ympäristöön ja asukkaiden hyvinvointiin ennalta ehkäisevien ja jalkautuvien neuvonta- ja ohjauspalvelujen kautta. Lisäksi asukkaiden, kaupallisten ja julkisten palveluiden sekä järjestöjen ja muiden toimijoiden vuoropuhelua, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä halutaan vahvistaa.

Asuinalueiden sosiaalisen kestävyys- ja seuranta jatkossa

Jatkossa Jyväskylän asuinalueiden sosiaalisen eriytymisen tilaa seurataan säännöllisesti kerran valtuustokaudessa hyvinvointi-indeksitarkastelulla perustuen neljän eri sosioekonomisen muuttujan (keskitulo, koulutustaso, työttömyysaste, kahden vanhemman lapsiperheiden osuus kaikista lapsiperheistä) kokonaisuuteen. Tarkastelu päivitetään seuraavan kerran vuonna 2022.

11.3 Kestävien liikkumismuotojen kehittäminen -kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen edellytysten parantaminen

Kestävän liikkumisen edistämällä tavoitellaan kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen kulkutapaosuuksien kasvua. Kestävien ja aktiivisten kulkumuotojen edistäminen tuo ympäristöhyötyjen lisäksi monenlaisia hyvinvointihyötyjä kuten työkyvyn kohentuminen,

sairauspoissaolojen vähentyminen sekä kustannussäästöt. Kestävän liikkumisen tulisi olla mahdollista tulotasosta, ikäryhmästä tai koulutuksesta riippumatta.

Tuore Jyväskylän seudun henkilöliikenneliikennetutkimus 2019 osoittaa kestävien kulkutapojen kulkutapaosuuden matkoista kasvaneen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Jyväskyläläisten henkilöautolla tekemien seudun sisäisten matkojen osuus on laskenut 61 %:sta 54 %:iin vuosien 2009 ja 2019 välillä. Kestävästä kulkutavoista erityisesti kävelyn osuus on kääntynyt nousuun.

Olosuhteiden ja palveluiden parantaminen

Kestävien liikkumismuotojen kehittämistä on tehty kaupungilla monella tasolla. Vuonna 2016 Jyväskylän kaupunginhallituksen hyväksymään [Jyväskylän pyöräilyn edistämishjelmaan](#) on koottu toimia, joiden tavoitteena on pyöräilyn kulkutapaosuuden kasvattaminen. Pyöräilyn pää- ja aluereitistön kehittämisessä painopiste on ollut pääväylien olosuhteiden parantamisessa. Pääväylien pyöräily- ja jalankulkuolosuhteita on parannettu viime vuosina esimerkiksi Yliopistonkadun yläosan saneerauksen yhteydessä (2019–2020) ja Palokassa Ritopohjantiellä (2019–2020). Pyöräpysäköintiä on uudistettu ja pyöräpysäköintikapasiteettia lisätty muun muassa Matkakeskuksella (2019). Pyöräviitoituksen yleissuunnitelma laadittiin vuonna 2018 ja samana vuonna toteutettiin myös pilottireitin viitoitus keskustasta Kortepohjaan. Parhaillaan on käynnissä pyöräilyn pää- ja aluereitistön päivistyö, ja samoin myös pyöräviitoituksen tarkempaa suunnittelua ja toteutusta on tavoitteena viedä eteenpäin lähivuosina.

Jyväskylän, Laukaan ja Muuramen valtuustot hyväksyivät vuoden 2019 lopulla [Linkki tulevaisuuteen 2030 joukkoliikenteen kehittämisohjelman](#). Ohjelma linjaa joukkoliikenteen kehittämistä pitkällä tähtäyksellä. Linkki-matkustuksen suosio on ollut nousujohteista viime vuodet. Matkamäärät kasvoivat 28 % vuodesta 2014 vuoteen 2019. Vuonna 2019 Linkillä tehtiin yhteensä 7,7 miljoonaa paikallisliikennematkaa Jyväskylässä, Laukaassa ja Muuramessa. Matkamääriä kasvatti etenkin 1.1.2019 toteutettu kausilippujen hinnanalennus. Lasten, nuorten, opiskelijoiden ja senioreiden Waltti- arvo- ja kausilippujen hintoja alennettiin helmikuussa 2020. Vuonna 2020 matkamäärät ovat kuitenkin laskeneet merkittävästi koronapandemian vuoksi. Tulevina vuosina joukkoliikenteessä pyritään kasvattamaan matkamäärät ennalleen pandemiaa edeltäneelle tasolle. Jyväskylän seudun joukkoliikenteen vuosittaisen asiakastytyväisyyskyselyn keskiarvo oli vuosina 2017–19 4,21 ja vuonna 2020 4,23 (asteikolla 1–5).

Joukkoliikenteen palveluita on viime vuosina kehitetty aktiivisesti, esimerkiksi Linkin reaaliaikainen reittiopas otettiin käyttöön 2019. Jyväskylän seudun joukkoliikenteen linjastosuunnittelu käynnistyi keväällä 2020. Uusi linjasto on näillä näkymin tarkoitus ottaa käyttöön 2023–2024. Uudella linjastolla halutaan tukea kestävästä liikkumisesta matkaketjujen muodostumista, vähentää liikenteen ympäristökuormitusta ja ottaa huomioon myös taloudellisuus.

Uutena liikkumisen palveluna kaupunki otti käyttöön vuonna 2020 yhteiskäyttöautot, jotka ovat arkipäivisin kaupungin työntekijöiden käytössä ja iltaisin sekä viikonloppuisin asukkaiden vuokrattavissa. Yhteiskäyttöautot, yhdessä muiden kestävien kulkutapojen kanssa, voivat osaltaan mahdollistaa asukkaille toimivan arjen ilman oman auton omistamista.

11.4 Vuorovaikutus asukkaiden kanssa palvelujen kehittämisessä

Kestävän liikkumisen palveluita on kehitetty aktiivisessa vuorovaikutuksessa asukkaiden kanssa. Esimerkiksi joukkoliikennepalvelulta käyttäjät toivovat helppoa saavutettavuutta, nopeutta, luotettavuutta, sujuvia matkaketjuja, liikkumistarpeisiin vastaavaa linjastoa sekä riittävän tiheitä vuorovälejä. Lisäksi halutaan edullisempia lippuhintoja, ympäristöystävällistä ajokalustoa, helposti hyödynnettävää informaatiota ja ystävällistä asiakaspalvelua. Pyöräilyn osalta jyvaskyläläiset toivovat pyöräväylien olevan laadukkaita, turvallisia ja sujuvia, etenkin keskustan ja aluekeskusten välillä, keväällä 2020 toteutetun asukaskyselyn perusteella. Jyväskylän kaupungin Liikuntabarometri 2020:n mukaan kevyen liikenteen väylät ovat Jyväskylän aikuisväestön eniten käyttämiä liikuntapaikkoja (81 % käyttää vähintään viikoittain). Erilaisista suunnitelmista on kerätty palautetta esimerkiksi verkkokyselyillä ja tapahtumissa. Yhtenä konkreettisena vuorovaikutuskanavana on toiminut myös noin 4–5 kertaa vuodessa kokoontuva fiksun liikkumisen asiakasraati. Raadin tehtävänä on ollut tuoda asiakkaan ääntä fiksun liikkumisen palvelujen kehittämiseen, suunnitteluun ja toteutukseen.

11.5 Liikkumisen ohjaus viestinnän ja markkinoinnin keinoin

Jyväskylän kaupunki on osallistunut ja toteuttanut vuosina 2017–2020 useita liikkumisen ohjauksen hankkeita, joissa tavoitteena on kestäviin ja aktiivisiin liikkumisvalintoihin kannustaminen. Hankkeita on toteutettu muun muassa Traficomien liikkumisen ohjauksen valtionavustuksella. Kestävää työmatkaliikkomista on edistetty yhteistyöprojekteilla yritysten kanssa sekä kaupungin omissa yksiköissä. Esimerkiksi Valmetin kanssa toteutetussa yhteistyöprojektissa seurantatutkimus osoitti kestävien kulkutapojen kulkutapaosuuden kasvaneen 9 %-yksikköä kahdessa vuodessa. Toimenpiteet pitävät sisällään muun muassa erilaisten kestävä liikkumisen kannustimien, kuten työsuhdematkalipun tai yhteiskäyttöpyörien, käyttöönottoa organisaatioissa. Myös tulevana vuosina kaupunki osallistuu ja hakee aktiivisesti rahoitusta uusille liikkumisen ohjauksen hankkeille. Osana liikkumisen ohjauksen toimia on myös suunniteltu vuonna 2018 Jyväskylän kaupungin fiksun liikkumisen edistämiskokonaisuudelle oma visuaalinen ilme ja verkkosivut, jonne on koottu aiheeseen liittyvää tietoa ja palveluita asukkaiden helposti saataville.

11.6 Maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittaminen

Riittävän tiiviillä yhdyskuntarakenteella luodaan edellytyksiä toimivan joukkoliikenteen ja kestävä liikkumisen edistämiseksi. [Kymppi^R2020-ohjelmassa](#) yhteensovitettiin Linkki Tulevaisuuteen kehittämisohjelman sekä asumisen yhdyskuntarakenteellista ohjausta. Tavoitteet kaavoituksen ohjaamisesta yleiskaavan mukaisille kestävä liikkumisen kannalta otollisimmille sijainneille ovat toteutuneet hyvin. Vuosien 2010–2020 asuntotuotannosta 88 % on sijoittunut alueille, jotka ovat

joukkoliikenteellisesti hyvin saavutettavissa. Yhä suurempi osa väestöstä asuu alueilla, joilla on ainakin periaatteessa edellytykset liikkua joukkoliikenteen turvin. Tämä näkyy hyvien joukkoliikenneyhteyksien ydinalueilla autottomien asuntokuntien osuuden kasvuna. Toisaalta myös kahden auton asuntokuntia on aiempaa enemmän.

11.7 Viherverkoston yhtenäisyyden ja kattavuuden parantaminen: Erityisenä kohteena Kehä Vihreän kehittäminen Kehä Vihreän kehittäminen

Jyväskylässä asemakaava-alueen asukkaista 96 % asuu vähintään 300 metrin tai korkeintaan 5–10 minuutin kävelynmatkan päässä viheralueesta. Osuus on pysynyt samana edelliseen laajaan hyvinvointikertomukseen nähden. Tämän etäisyyden on todettu tutkimuksissa olevan kriittinen raja, jonka ylittymisen jälkeen viher- ja virkistysalueiden käyttö vähenee. Kriteerin ulkopuolelle jäävät katvealueet sijoittuvat Jyväskylässä pääosin keskustaan, mikä korostaa Kehä Vihreän kehittämisen merkitystä.

Kehä Vihreä on Jyväskylän keskustaa kiertävä viheralueiden ja vehreiden kulttuuriympäristöjen kokonaisuus. [Kehä Vihreän kehittämistä ohjaava toimenpideohjelma](#) hyväksyttiin vuonna 2017. Tämän jälkeen on toteutettu erilaisia kehittämistoimia aktiivisesti. Vuonna 2017 Kehä Vihreä oli Suomi100-juhlavuoden hankkeena, ja tuona vuonna toteutettiin mm. kolme isompaa investointia alueelle sekä erilaisia tapahtumia ja teemakävelyitä. Investointikohteet olivat Tourujoenpuisto, Kankaan jokiraitti sekä Sepänaukion yhteisötaideteos. Osallistavia teemakävelyitä ja -tapahtumia on järjestetty tämän jälkeen vuosittain, esimerkiksi vuonna 2019 teemana oli ruoka, jonka puitteissa toteutettiin kolmiosainen Kehä Vihreän Menu -tapahtumasarja. Kaiken kaikkiaan vuodesta 2016 alkaen Kehä Vihreällä on toteutettu 19 erilaista osallistavaa tapahtumaa.

Kehä Vihreälle valmistui vuonna 2019 taidekonsepti, ja taide on toimenpideohjelman mukaisesti tärkeä alueen kehittämisen elementti. Vuosina 2018–2020 Kehä vihreälle on toteutunut kolme teosta (Kolo Aatoksenpuistoon, Palloveli Mataraisenpuistoon sekä samoille paikkeille sijoittuva usean sadan metrin mittainen orientoiva katumaalausteos GreenGPS). Kehä Vihreälle valmistui vuonna 2019 myös opastuskonsepti, jonka pohjalta pääreitit opastusta on lähdetty toteuttamaan (reittipasteet koko alueelle 2019, ensimmäiset kohde- ja koontiopasteet 2020).

Kehä Vihreän tiedottamiseen on panostettu. Vuonna 2019 valmistui Kehä Vihreän kaksikielinen infokartta ja vuonna 2020 viestintäsuunnitelma. Vuonna 2020 perustettiin Kehä Vihreälle oma instagram-tili, jossa jaetaan tietoa Kehä Vihreästä ja ajankohtaisista asioista – tämän lisäksi Kehä Vihreällä on omat Facebook-sivut. Kesällä 2020 sosiaalisessa mediassa toteutettiin erityinen villiyrtti-kampanja.

11.8 Asukkaiden kokemuksia luonto- ja metsäalueiden saavutettavuudesta

Asukkaiden näkemyksiä koskien kaupungin metsiä sekä luontoliikuntaa on kartoitettu kahdessa eri kyselyssä. Vuonna 2019 toteutettiin [metsäkysely](#), joka on osa vuonna 2018 hyväksytyin [metsäohjelman](#) toimia. Erityisenä kysymyksenä siinä tiedusteltiin asukkaiden kokemuksia metsien saavutettavuudesta. Luontoliikuntaohjelman pohjaksi toteutettiin [luontoliikuntakysely](#) keväällä 2020.

Suurin osa metsäkyselyyn vastaajista käy kaupungin metsissä läpi vuoden. Lähes 80 prosenttia vastaajista vierailee siellä vähintään kerran viikossa. Erityisesti omaa kotia lähellä sijaitseva metsä oli ratkaisevan tärkeä motiivi ulkoilemaan lähdölle. Metsien käyttö painottuu Jyväskylässä keskustan lähialueille noin 5 kilometrin säteellä. Eniten käytetään metsäalueita, joissa on valmiit ja monipuoliset ulkoilureitit. Metsään lähdön tärkeimpiä motiiveja metsän sijainnin lisäksi olivat kuntoilu ja urheilu, luonnon kokeminen sekä rentoutuminen tai stressistä palautuminen. Sopivaksi koetun kävelymatkan päässä kotoa oli metsää yli 90 prosentilla vastaajista.

Luontoliikuntakyselyssä tärkeimmiksi syiksi luontoon lähtemiselle vastaajat totesivat olevan kuntoilun, retkeilyn, luonnon tarkkailun sekä stressin lievittämisen ja rentoutumisen. Muina syinä mainittiin esimerkiksi erityiset harrastukset, yksinolo, hiljaisuuden tai raukan ilman kokeminen. Suosittuja kohteita oli paljon aivan keskustan lähialueilla (esim. Harju, Tourujoki ja Haukanniemi). Myös päävirkistysalueilla liikutaan paljon (esim. Laajavuori, Aittovuori, Sippulanniemi, Sarvivuori ja Touruvuori). Kauempaa keskustasta nousi esille muutamia luontoretkeilykohteita, kuten Sallaajärvi, Nyrölän polku tai Mämminiemi. Luontoon lähtemisen esteinä esille tulivat kiinnostavien luontopaikkojen vaikea saavutettavuus tai pitkä etäisyys tai tiedon puute hyvistä kohteista. Muina esteinä mainittiin mm. reittien ja rakenteiden huono kunnossapito, pysäköintipaikkojen puute tai ruuhkaisuus kohteissa.

Kyselyssä kerättiin myös kehittämisideoita. Lukuisia kommentteja saatiin sitä koskien, että erilaisia luontoliikunta-kohteita halutaan ylipäätään lisää. Olemassa olevien kohteiden kunnossapidosta kannettiin huolta. Erityisesti toivottiin taukopaikkoja sekä erilaisia pidempiä ja lyhyempiä merkittyjä reittejä. Kohteisiin toivottiin parempaa julkista liikennettä. Kohteista tiedottaminen keräsi paljon ideoita ja opastusta toivottiin parannettavan.

11.9 Luontoliikunnan merkitys kasvava

Luonnossa liikkumisen merkitys ja luontoliikunnan olosuhteiden parantaminen on noussut vahvasti esille mm. koronapandemian myötä. Jyväskylän kaupungin ensimmäinen [luontoliikuntaohjelma](#) valmistui loppuvuodesta 2020. Siihen on koottu yhteen toimia, joita kaupunki lähtee toteuttamaan seuraavien 10 vuoden kuluessa. Ohjelmaan on nostettu erityisesti isompia kehittämiskokonaisuuksia sekä toimia mm. tiedottamisen ja opastuksen parantamiseksi. Nimettyjä kehittämishankkeita on viisi: Tuomiojärven Kehä Sininen, Palokkajärven Kehä Sininen,

Taka-Keljon retkeilyalue, Kuokkalan eteläiset rannat sekä Länsi-Palokan päävirkistysalue. Lähivuosien painopiste on Kehä Sinisillä. Esimerkiksi Tuomiojärven Haukanniemeen esitettyä esteetöntä luontopolkua on tarkoitus lähteä toteuttamaan 1–2 vuoden sisällä. Lisäksi jo vuonna 2021 etenee mm. Palokkajärven Kehä Sinisen opastus.

11.10 Kaupunkilaisten osallisuuden vahvistaminen kaupunkiympäristön suunnittelussa

AVOin kaupunkiympäristöpolitiikan hyväksyminen

[AVOin kaupunkiympäristöpolitiikka](#) hyväksyttiin valtuustossa syksyllä 2019. Kyse on Jyväskylän kaupungin omasta arkkitehtuuri-, viher- ja osallisuuspolitiikasta kaupunkiympäristön suunnittelussa ja rakentamisessa. Se luo paikalliset tavoitteet Jyväskylän rakennetun ympäristön ja kaupungissa sijaitsevien viherympäristöjen kehittämiseksi sekä ohjaa niitä koskevia suunnittelutapoja. Ohjelman mukaisten kokeilujen perusteella on otettu käyttöön pysyvästi käyttöön uusia toimintatapoja kaupunkisuunnittelussa. Aikaisemmin osallisuuteen liittyvien toimintatapojen ohella on erityisesti kehitetty sähköisten osallistumistyökalujen käyttöä (mm. Maptionnaire ja Screen.io) sekä suunnitelmien havainnollistamista 3D-kaupunkimallissa. Myös AVOin kaupunkiympäristö -foorumia on järjestetty vuosittain alkaen vuodesta 2017.

Osallisuusmenetelmien kehittämistä monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä

Jyväskylän kaupunki osallistui Ympäristöministeriön koordinoimaan Kestävä kaupunki- ohjelmaan ”Osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä” –hankkeella, jossa kokeilujen avulla pyrittiin luomaan uusia käytänteitä sosiaalisesti kestävästä kaupungin rakentumisesta. Kaupunkisuunnittelussa tämä tarkoittaa muun muassa, että kaikilla kaupunkilaisilla on yhtäläinen tieto sekä mahdollisuudet osallistua oman lähiympäristönsä kehittämiseen, olipa äidinkieli ja kulttuuritausta mikä tahansa. Osallisuus monikulttuurisessa kaupunkiympäristössä -hanke oli osa Pupuhundan entisen koulualueen kaavoitusta. Hankkeen avulla haluttiin luoda uusia osallisuuden keinoja ja tapoja yhdessä asukkaiden, yhteistyökumppaneiden sekä alueella toimivien yhdistysten, yritysten ja hankkeiden kanssa. Hyviä käytänteitä kielestä riippumattomista viestinnän ja osallistumisen tavoista hyödynnetään jatkossa muun muassa lähiöohjelmassa (Hyvinvointia ja elinvoimaa Huhtasuolle –hanke 2020–2022).

Koronan myötä uusia osallistumismenetelmiä

Poikkeusolot ovat haastaneet myös kaupunkisuunnittelun, ja osallistamista on pitänyt miettiä uudelleen kokoontumisrajoitusten myötä. Sähköiset osallistumisen tavat on otettu monipuolisesti käyttöön.

Vuorovaikutustapahtumia oli vuonna 2020 kaikkiaan 46 kappaletta. Pääasiassa ne olivat asukastilaisuuksia ja kyselyitä. Vuonna 2019 vuorovaikutustapahtumia oli 25 ja vuonna 2018 kaikkiaan 39 kappaletta.

Osallistamisen ja kaavamuutoksista tiedottamisen painopisteeksi on muotoutunut muutoksen varhainen vaihe yhä useammin. Asukkaita on osallistettu esimerkiksi asukaskyselyillä, joita on laadittu muun muassa verkkopohjaisella Maptionnaire-sovelluksella. Asukkaat ovat voineet kommentoida alustavia ideasuunnitelmia, ja kaavoittaja on saanut arvokasta lisätietoa kaavatyöhönsä jo alkuvaiheessa. Tällainen kysely on tehty esimerkiksi Samulinniityn, Kuokkalan torin ja Keljon vanhainkodin alueen kaavamuutoksissa.

Asukastilaisuuksia on pidetty verkon välityksellä sekä Teams-kokouksena että Teams Live tapahtumana. Kaavojen verkkosivuilla, kaupungin tapahtumakalenterissa, tiedotteissa ja somekanavissa on jaettu liittymislinkkejä, joista asukkaat ovat päässeet mukaan tapahtumaan. Osallistujia näissä tilaisuuksissa on ollut paristakymmenestä yli sataan, ja osallistujien kokemukset sähköisestä osallistumisesta ovat olleet myönteisiä, joskin huolena on esitetty se, että Teamskokoukset ovat osalle vieraita tai saavuttamattomissa. Tilaisuuksissa asukkaat ovat voineet kommentoida ja kysyä joko chat-palvelun avulla tai videoyhteydellä. Jatkossa sähköisiä tapahtumia tullaan varmastikin hyödyntämään perinteisten tilaisuuksien ohella.

Palautepalvelun kautta kaavoitusta ja tontteja koskevia palautteita on tullut vuonna 2020 yhteensä 119 kappaletta ja edellisvuonna 98 kappaletta.

11.11 Nostoja muista keskeisistä hyvinvointia edistävästä hankkeista ja toimenpiteistä

Resurssiviisas Jyväskylä 2040 -ohjelma

Jyväskylä kaupunki on toteuttanut resurssien viisas käyttö -kaupunkistrategian kärkeä [Resurssiviisas Jyväskylä 2040 -ohjelmalla](#), joka kattaa kaupungin resurssiviisauteen liittyvät keskeiset ohjelmat, tiekartat ja sitoumukset ja toimii työkaluna kansallisten ilmastotavoitteiden toteuttamiseksi. Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt ohjelman kesäkuussa 2019. Jyväskylän kaupunki on sitoutunut Resurssiviisas Jyväskylä 2040 -ohjelman myötä tavoittelemaan pitkällä aikavälillä hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä ja jätteettömyyttä, päästöttömyyttä ja ylikulutuksetonta kestävän hyvinvoinnin kaupunkia vuoteen 2040 mennessä.

Resurssiviisas Jyväskylä 2040-ohjelman päivitys käynnistyy vuoden 2021 aikana. Jatkossa resurssiviisaus- ja hyvinvointityötä nivotaan tiiviimmin yhteen muun muassa kuntalaisten hyvinvoinnin seurantaindikaattorien näkökulmasta.

Meluselvitys ja meluntorjunnan toimintasuunnitelma

[Jyväskylän kaupungin meluselvitys](#) valmistui vuonna 2017. Jyväskylän kaupunkialue ja alueen vilkkaimmat maantieosuudet kuuluvat ympäristömeludirektiivin mukaisiin kohteisiin, joille tulee laatia strateginen meluselvitys. Selvityksen mukaan tieliikenteen aiheuttamalle yli 55 dB tasoiselle melulle altistuu yhteensä noin 34 000 asukasta. Tieliikenteen aiheuttamalle yöaikaiselle yli 50 dB melulle altistuu laskennallisen arvioinnin mukaan noin 25 500 asukasta. Raideliikenteen aiheuttamalle yöaikaiselle melulle, jonka keskiäänitaso ylittää 50 dB tason arvioitiin altistuvan noin 2700 asukasta. Päiväaikaiselle raideliikenteen aiheuttamalle melulle (ohjearvotaso 55 dB) altistuvien määrä oli alle puolet (1200 asukasta) verrattuna yöaikaiseen melu-altistumiseen.

Teollisuuden toimintojen aiheuttama melualtistuminen on tie- ja raideliikennettä selvästi vähäisempää.

Vuosille 2018–2022 on lisäksi laadittu [meluntorjunnan toimintasuunnitelma](#). Suunnitelman pitkän aikavälin toimenpiteitä ovat niihin toimintoihin panostaminen, jotka vähentävät yksityisautoilua ja sen melupäästöjä sekä edistävät julkisen ja kevyenliikenteen ensisijaistamista keskusta-alueella. Määrällisinä tavoitteina on, että liikennemelulle altistuvien määrä ei kasva vuoden 2017 tilanteeseen verrattuna sekä voimakkaalle melulle (> 65 dB) altistuvien määrä vähenee vuoteen 2017 verrattuna. Meluselvitys päivitetään vuosina 2021–2023. Meluntorjunnan toimintasuunnitelma päivitetään vuonna 2023.

Ikääntyvien asumisen ennakointi

Jyväskylän kaupunki osallistui vuonna 2017 ympäristöministeriön koordinoimaan Ikääntyneiden asumistarpeiden ennakointi ja varautuminen kunnissa -kehittämishankkeeseen. Hankkeen tuloksena yhtenä toimenpiteenä kirjattiin tiedottamisen lisääminen ikääntymisen myötä muuttuvien asumisratkaisujen ja asumistarpeiden ennakoinnista. Aiheesta koottiin syksyllä 2019 [“Ennakoi asumistarpeesi - varaudu vanhuuteen”](#) – verkkosivu, johon on koottu tietoa oman kodin toimivuuden ja turvallisuuden parantamiseksi sekä vinkkejä lähiympäristössä huomioitavista asioista, jotka osaltaan tukevat omassa kodissa asumisen mahdollisuuksia myös ikääntyessä. Ikääntyneiden asumiseen, asumisen ennakointiin sekä varautumiseen liittyvää tiedottamista kehitetään edelleen vuoden 2021 aikana maankäytön ja ikääntyneiden palveluiden yhteisessä [IHANA- ikääntyvien hyvä asuminen Jyväskylässä](#) -hankkeessa.

Hyvinvointiympäristön tietopohjan mallintaminen ja hyvinvointikehittämisen johtaminen

Jyväskylän kaupunki on osallistunut Tampereen kaupunkiseudun koordinoimaan [HYMYverkostohankkeeseen](#) (HYMY = hyvinvointiympäristön tietopohjan mallintaminen ja hyvinvointijohtamisen kehittäminen) vuosina 2019–2021. Hankkeen tavoitteena on väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen kehittämällä kuntien hyvinvointijohtamisen tiedollista taustaa ja tukemalla kuntien hyvinvointijohtamisen kehittämistyötä. Erityisenä painopisteenä on ollut rakennetun ympäristön ja hyvinvoinnin välisen yhteyden kuvaaminen. Hankkeessa on kehitetty yhteistyössä Suomen Ympäristönkeskuksen kanssa StrateGISmenetelmää, jossa paikkatietojen avulla kaupunkiympäristön hyvinvointitekijöitä voidaan tunnistaa, arvottaa ja visualisoida karttapohjaisesti. Esimerkkinä liitteenä oleva kartta, jossa on kuvattu keskeisten palvelujen alueellista kasautumista ja kokonaissaavutettavuutta erityisesti kävelyetäisyyden näkökulmasta. Menetelmän tarkoituksena on antaa syötettä mm. toimenpiteiden ennakkovaikutusten arviointiin, segregaatian ehkäisyyn, sektorirajat ylittäviin yhteistyömahdollisuuksiin sekä resurssien kohdentamiseen.

12. TURVALLISUUS

Jatkuvasti monimutkaistuva toimintaympäristö on entistä herkempi häiriöille. Häiriöt yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin koskettavat useita eri toimijoita ja voivat pahimmillaan aiheuttaa konkreettisia vaaratilanteita. Häiriöiden torjumiseksi korostuukin tiivis yhteistyö eri viranomaisten sekä keskeisten toimijoiden kesken. Yhteistyön tavoitteena on vähentää häiriöitä, onnettomuuksia ja rikoksia sekä lisätä turvallisuutta sekä ihmisten turvallisuuden tunnetta. Hyvänä käytänteenä on verkostoitua ja osallistaa asukkaita turvallisuustyöhön esimerkiksi järjestämällä alueellisia asukastilaisuuksia ja turvallisuuskyselyitä.

Kaupunkien turvallisuushaasteet ovat muuttuneet ja moninaistuneet. Niiden ratkaiseminen edellyttää lähes aina useamman eri toimijan välistä yhteistyötä. Hyvä sisäinen turvallisuus syntyy monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Turvallisuutta edistävät turvallinen koti-, asuin- ja työympäristö, toimivat peruspalvelut, hyvin suunniteltu liikennenympäristö, avun saanti silloin, kun sitä tarvitaan, ja varmuus siitä, että rikoksiin syyllistyneet joutuvat edesvastuuseen teoistaan.

Rikostilastoista ilmenee, että esim. nuorten tekemät rikokset ovat kokonaisuudessaan vähentyneet, mutta vakavien rikosten määrä on lisääntynyt. Rikoksia tekee entistä pienempi ryhmä, mutta rikosten uusimiset tässä ryhmässä ovat lisääntyneet. Helsingin Sanomat uutisoi vuoden 2020 lopussa Jyväskylän sijoittuvan kolmanneksi valtakunnallisessa nuorten henkilöiden tekemien vakavien rikosten määrässä. Myös Music Against Drugs ry:n yläasteikäisille tekemässä kyselyssä väkivallan kokemukset olivat lisääntyneet huomattavasti, 3%:sta 23%:iin.

Kriisikeskus Mobilen tilastot osoittavat yhteydenottojen kriisi- ja väkivaltatyöhön kasvaneen vuodesta 2017 vuoteen 2020 16%. Asiakkaaksi on hakeuduttu viime vuonna erityisesti traumaattisten kriisien vuoksi. Eniten asiakkailta ovat saaneet palautetta mielenterveyspalvelut. Niihin on vaikea päästä oikea-aikaisesti.

Vuosien 2017-2020 aikana on Jyväskylässä toteutettu Marak-työryhmän toimintaa. MARAK eli moniammatillinen riskinarviointikokous on työväline vakavan parisuhdeväkivallan uusiutumisen arviointiin. Väkivallan uhrille tai uhan alla elävälle henkilölle laaditaan viranomaisyhteistyössä turvasuunnitelma. Menetelmän vaikuttavuudesta on saatu arviointitutkimuksissa hyvää näyttöä. Lisäksi työtä on tehty lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen vahvistamiseksi. Jyväskylä on mukana kansainvälisessä yhteistyössä sukupuolistuneen väkivallan ehkäisemiseksi; ERASE hanke <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/sukupuolistunut-vakivalta-vastuullisuus-ja-eettisesti-kestavatoimijuus-kouluissa-ja>

12.1 Jyväskylän turvallisuussuunnitelma

Lähtökohtana Jyväskylän turvallisuussuunnitelmalla on kaupunkilaisen turvallisuuden parantaminen. Jyväskylän turvallisuussuunnitelman on tarkoitus toimia sateenvarjona, joka kokoaa yhteen jo olemassa olevat hankkeet, suunnitelmat ja ohjelmat, jolloin muodostuu kokonaiskuva turvallisuuden ylläpidosta ja kehittämisestä. Kaupunkilaisten turvallisuuden ylläpito ja parantaminen on kuitenkin monen toimijan yhteistyötä, ja turvallisuussuunnitelman tavoitteena onkin sujuva ja suunnitelmallinen yhteistyö eri toimijoiden kesken.

Kaupungin turvallisuussuunnitelman painopistealueiksi vuosille 2021–2024 on valittu nuorten rikollisuuden vähentäminen, lähisuhdeväkivallan sekä kouluväkivallan vähentäminen, ikääntyneiden asumisen turvallisuuden lisääminen, hyvien väestösuhteiden edistäminen, päihteistä johtuvien turvallisuushaittojen ennaltaehkäisy sekä julkisten tilojen turvallisuus. Turvallisuussuunnitelman keskeinen ajatus on luoda käytännönläheisiä turvallisuutta lisääviä toimintamalleja, joiden jalkauttamista käytäntöön ohjeistetaan toimintakorteilla. Toimenpiteiden vaikuttavuutta tullaan seuraamaan seurantamittareilla, jotka sisältävät eri toimijoiden tuottamia turvallisuuteen liittyviä tunnuslukuja. Turvallisuussuunnitelma on väline ennalta ehkäisevän työn lisäämiseksi ja edelleen kehittämiseksi.

Nuorten rikollisuuden vähentämisen painopisteet ovat:

Syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret pääsevät pitkäkestoisen tuen piiriin

Jokaisella nuorella rikoksenteijällä on pääsy Ankkuri-mallin palveluihin

Julkisyhteisöihin kohdistuneet alaikäisten tekemät rikokset sovitellaan Toiminnan vaikuttavuutta seurataan seuraavilla mittareilla:

Nuorten tekemät rikokset (15-29 –vuotiaat) suhteutettuna alueen nuorten määrään (poliisi, väestötiedot)

Nuorten uusintarikollisuus (% 3 vuoden sisällä – tilastokeskus)

Ankkuri-toiminnassa kohdattujen nuorten rikoksenteijöiden lukumäärä kotikunnittain (poliisi) - Ankkuritoimintaa toteutetaan moniammatillisessa tiimissä, johon kuuluvat asiantuntijat poliisista, sosiaalitoimesta, terveystoimesta sekä nuorisotoimesta. Tiimi tapaa nuoren ja hänen perheensä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuorta voidaan tukea ja tarvittaessa ohjata avun tai tuen piiriin.

- vuoden 2020 aikana Jyväskylässä kohdattiin Ankkuri-toiminnassa 143 nuorta

Sovitellut rikokset, joissa tekijä 15-29 –vuotias, suhteutettuna nuorten tekemien rikosten kokonaismäärään (sovittelutoimistot, poliisin tilastot)

Pitkäkestoisen tuen palveluiden piirissä olevien lasten ja nuorten määrä

Muita painopisteitä ovat: sukupuolistuneen väkivallan ehkäiseminen ja kouluväkivaltaan puuttuminen.

13. JOHTOPÄÄTÖKSET

13.1 Positiivista kehitystä

Kuluneen valtuustokauden aikana yli sektorirajojen menevä, ilmiölähtöinen kehittäminen ja ohjelmatyö ovat edistyneet. Valmisteltuja ohjelmia ovat olleet.

- Nuorisoplääni
- Ikäystävällinen Jyväskylä -ohjelma
- Osallisuusohjelma
- Köyhyysohjelma
- Yhdenvertaisuussuunnitelma
- Kotoutumisen edistämishjelma
- Asunnottomuuden puolittamisohjelma

Samalla kun ohjelmatyö on edistynyt, on monialainen yhteistyö lisääntynyt ja vakiintunut ja osallisuus otetaan huomioon entistä paremmin kaikilla toiminnan osa-alueilla. Osallisuuden vahvistamista tukee kaupunkiorganisaatiossa käyttöön otetut osallisuusrakenteet.

Tietoon perustuva päätöksenteko ja tiedolla johtaminen on vahvistunut. Tämä näkyy esimerkiksi entistä laajempien taustaselvitysten tekemisenä ja vaikutusten ennakoarvioinnin lisääntymisenä.

Henkilöstön osaamisen vahvistamiseen on kiinnitetty paljon huomiota. Eri palveluissa on otettu käyttöön uusia työmenetelmiä ja jo aiemmin käytössä olleita työmenetelmiä esim. Lapset puheeksi- menetelmä on vakiintunut.

Palvelujen saatavuutta on parannettu kehittämällä ja lisäämällä sähköisiä palveluita. Erityisesti Koronan tuomat muutokset ovat lisänneet etäpalveluja mm. kulttuuri- ja liikuntatoimessa.

Kulttuurin, rakennetun ympäristön ja luonnon merkitys on edelleen korostunut ja näkyy niin toiminnan suunnittelussa kuin toteutuksessakin.

13.2 Huolen aiheita

Korona-pandemian aiheuttamat erityisolosuhteet ovat vaikuttaneet asukkaiden hyvinvointiin useilla elämän osa-alueilla kuten toimeentuloon, töllisyyteen ja mielenterveyteen. Väestöryhmien ja sukupuolten väliset erot ovat kasvaneet, perheiden jaksamisen ongelmat ovat lisääntyneet. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja erityisryhmien osallisuuden vahvistamisessa on edelleen työtä tehtävänä.

THL:N seurantaraportin mukaan Korona vaikutuksia ovat olleet mm.

- Asiakkaiden yhteydenotot sosiaalipäivystykseen lisääntyivät loppuvuodesta 2020
- Suurin osa sosiaalipäivystysten työtehtävistä liittyi lasten ja nuorten asioihin
- Sosiaalipäivystysten tilanne heijastelee sosiaalipalvelujen kantokykyä koronaepidemian aikana
- Koronaepidemian vaikutukset iäkkäiden kotona asuvien arkeen - yksin elävät erityisen haavoittuva ryhmä
- Merkittäviä muutoksia koetussa viranomaisten koronakriisin viestinnässä vuodenvaihteessa
- Koronaneuvonnan yhteydenottojen määrissä kasvua tammi-helmikuussa
- Senioriasiakkaat ja heidän käyntinsä perusterveydenhuollossa lähtivät voimakkaaseen kasvuun vuonna 2020
- Yksityisten terveydenhuollon palveluntarjoajien etävastaanotot
- Iäkkäiden sosiaalihuollon palvelujen saatavuus ja henkilöstön riittävyys 10 viikon aikana vuodenvaihteessa
- Lapsiperheiden ja lastensuojelun palvelujen saatavuus ja henkilöstön riittävyys heikkenemässä?
- Kuntien myöntämässä toimeentulotuessa rauhallinen tilanne vuodenvaihteessa
- Sosiaalipäivystyksessä ei ole raportoitu "punaista" vuodenvaihteessa
- Sairauspoissaolot kääntyivät laskuun koronavuonna 2020
- Toimeentulotuen ja työttömyysturvan saajamäärät ja hakemukset - Omaolon koronaviruksen oirearvioita tehdään hyvällä tasolla

14. PAINOPISTEET

Hyvinvointikertomuksen tulosten pohjalta on hyvinvointisuunnitelman painopisteiksi valittu seuraavat teemat: 1) Eriarvoisuuden vähentäminen/ yhdenvertaisuuden vahvistaminen, toiminnan kohdentaminen alueellisesti, väestöryhmittäin ja yksilöllisesti, 2) Vahvat peruspalvelut ja henkilöstön työhyvinvoinnin vahvistaminen, 3) Mielenterveyden edistäminen, 4) Tiedolla johtamisen vahvistaminen ja 5) Tiedotuksen ja neuvonnan vahvistaminen.

Eriarvoisuuden vähentäminen ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen

Eriarvoisuus

Suomalaisten yleinen hyvinvoinnin ja terveyden taso on jatkuvasti kohentunut, mutta hyvinvoinnin ja terveyden jakautuminen väestössä on yhä eriarvoisempaa. Eriarvoisuus ilmenee sosioekonomisten ryhmien välillä lähes kaikilla hyvinvoinnin ja terveyden alueilla. Se näkyy tuloeroissa, terveydessä, syrjäytymisessä, koulutustasossa, hyvinvoinnin kokemuksessa jne. Eriarvoisuuden vaikutukset ulottuvat yksilötasolla taloudesta, työllisyyteen ja laajasti hyvinvointiin. Yhteiskunnallisesti eriarvoisuus näyttäytyy alueellisesti kaupunkiympäristöissä esimerkiksi etnisenä eriytymisenä, tulotason eriytymisenä, joka näkyy mm. asumiseen liittyvään valinnan mahdollisuuksien vähenemisenä sekä palvelujen saatavuuden eroina erityisesti haja-asutusalueilla.

Yksilöllisten ja alueellisten vaikutusten lisäksi eriarvoisuus voi vaikuttaa lopulta yhteiskuntarauhaan.

Eriarvoisuuden lisääntyminen näkyy myös Jyväskylässä. Alueellinen segregatio on lisääntynyt. Samoin hyvinvointierot mm. ammattikoululaisten ja lukiolaisten välillä sekä tyttöjen ja poikien välillä näyttävät kasvaneen. Taloudellinen toimeentulo ja työllisyys on heikentynyt ja erityisesti koronapandemian aikana. Pienituloisuus aste on kaupungissamme korkeampi kuin maassa keskimäärin. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten lasten pienituloisuusaste on korkea. Jyväskylässä on viimeisten vuosien aikana panostettu paljon osallisuuteen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Toisaalta erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asukkaiden osallisuudessa on edelleen parantamisen varaa.

Eriarvoisuuden vähentämisen keinoja ovat

- Vaikuttaminen sosiaaliseen eriarvoisuuteen, esimerkiksi koulutukseen, tulonjakoon, työllisyysmahdollisuuksiin
- Kaikille terveelliset elinolot (asuminen, työolot, ympäristö) turvaaminen
 - Työelämän tasa-arvoisuuden vahvistaminen. Nuorten, ikääntyneiden ja maahanmuuttaneiden työllistymisen tukeminen sekä osatyökykyisten työelämään osallistumisen mahdollistaminen
 - Viihtyisien, turvallisten ja terveellisten asuin ympäristöjen rakentaminen, paikallisyhteisöjen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen
- Haitallisille aineille altistumista (työaltisteet, ympäristöaltisteet, alkoholi, tupakka, epäterveellinen ravinto) vähentäminen
 - Ehkäisevä päihdetyö
- Haavoittuvuuden vähentäminen (sosiaaliset verkostot, erityinen tuki haavoittuvassa asemassa oleville)
 - Osallisuus ja omaan elämään ja ympäristöön vaikuttaminen
- Eriarvoisuuden vaikutusten estäminen (esimerkiksi palvelujen saatavuus ja laatu yhdenvertaiseksi)
 - Köyhyysohjelma
- Kestävän kehityksen huomioiminen palvelujen ja ympäristöjen kehittämisessä

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus voidaan nähdä eriarvoisuuden kumppanina. Sillä tarkoitetaan, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Tällainen muu syy voi olla esimerkiksi asuinpaikka, sosioekonominen asema, varallisuus, työmarkkina-asema ja perhesuhteet.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa kaupungin toiminnassa sitä, että kaikilla väestöryhmillä on pääsy palveluihin ja mahdollisuus hyödyntää niitä ja että päätösten vaikutuksia

eri väestöryhmille arvioidaan. Esimerkiksi pitkät välimatkat, asiakasmaksut tai palveluissa käytettävä kieli voivat vaikuttaa palvelujen saavutettavuuteen. Myös haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, kuten vammaiset, lastensuojeluasiakkaat ja työttömät tulee huomioida palveluja järjestettäessä.

Kunnalla on lakisääteinen velvoite arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista kaupungin järjestämissä palveluissa. Viime syksynä toteutetussa kyselyssä kaupungin palvelut saivat kohtalaisen hyvät arviot yhdenvertaisuuden toteutumisesta. On kuitenkin todettava, että tulokset olivat joiltain osin heikommät kuin edellisessä arvioinnissa.

Yhdenvertaisuuden edistämässä tulisi ottaa huomioon toiminnan muodollinen ja tosiasiallinen yhdenvertaisuus sekä asiakkaan tai asiakasryhmän positiivinen erityiskohtelu tai toiminnan kohtuullinen mukauttaminen.

Yhdenvertaisuuden edistämissuunnitelmissa tulisi huomioida asiakkaiden ikä, alkuperä ja kansalaisuus, kieli, uskonto ja vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, haavoittuvassa asemassa oleminen kuten vammaisuus, seksuaalinen suuntautuneisuus, pienituloisuus jne.

Vahvat peruspalvelut

Sujuvat ja riittävät peruspalvelut ja niihin liittyvä ehkäisevä toiminta ovat paras edellytys asukkaiden hyvinvoinnin varmistamiseksi. Hyvien peruspalvelujen tunnusmerkkejä ovat palvelujen sujuvuus ja riittävyys – oikeat palvelut, oikeille asiakkaille, oikeaan aikaan. Palvelujen toimivuuden ja vaikuttavuuden lähtökohtana on asiakaslähtöisyys. *Asiakas tulee autetuksi ja tuetuksi eli asiakas saa avun, tuen tai tarvitsemansa palvelun, hoidon, ohjeen tai neuvon*, mitä hän kulloinkin tarvitsee.

Sujuvat peruspalvelut

- riittävät resurssit universaaleissa palveluissa
- osaava ja hyvinvoiva henkilöstö
- ehkäisevä työ
- sektorirajat ylittävä yhteistyö
- toimiva, monikanavainen neuvonta ja palveluohjaus
- tiedolla johtaminen ja toiminnan vaikutusten arviointi toiminnan kehittämisen pohjalla

Mielenterveyden edistäminen

Mielenterveyteen liittyvät ongelmat näyttävät lisääntyneen niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Erityisesti nuorten ja tyttöjen/naisten kohdalla kehitys on ollut huolestuttava. Viime vuonna julkaistiin kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020-2030.

Strategiassa mielenterveys nähdään voimavarana, jota voidaan tukea. Mielenterveyden häiriöitä

voidaan ehkäistä ja hoitaa tehokkaasti ja niihin liittyvää syrjintää ja leimaamista vähentää. Koska mielenterveyden häiriöt ovat kansanterveydellinen haaste, palvelujen (mukaan lukien päihdepalvelut) saatavuus tulee saattaa muiden sosiaali- ja terveystalouden tasolle. Strategia antaa suuntaviivat päätöksenteolle sekä toiminnan ja voimavarojen suuntaamiselle. Laaja yhteistyö on tarpeellista sen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Strategiassa on viisi sisällöllistä painopistettä: mielenterveys pääomana, lasten ja nuorten mielenterveys, mielenterveysoikeudet, palvelut ja mielenterveysjohtaminen.

Mielenterveyden edistämisen keinoja

Suojaavien tekijöiden lisääminen

asiakas/palvelu

henkilöstö

rakenteet

Suojaavia tekijöitä: fyysisestä terveydestä huolehtiminen, kyky sanoittaa ja ilmaista tunteita, kyky luoda ja ylläpitää ystäv- ja kaverisuhteita, kyky ratkaista ongelmia ja ristiriitoja, mieltä askarruttavista asioista puhuminen, itsensä toteuttaminen esimerkiksi harrastusten kautta, itsensä arvostaminen ja hyväksyminen, hyväksytyksi tuleminen tunne, perimä, varhaiset ihmissuhteet, perhe, ystävät ja läheiset ihmiset, koulussa käyminen, opiskelu ja työnteko, turvaverkon jäsenten tuki ja hyvät suhteet turvaverkon ihmisiin, kyky uskaltaa ja osata hakea apua ajoissa auttamispalveluista, kuulluksi tuleminen, turvallinen kasvuympäristö, vanhempien työ ja toimeentulo

Riskitekijöiden vähentäminen

asiakas/palvelu

henkilöstö

rakenteet

Riskitekijöitä: itsetunnon haavoittuvuus, huonot suhteet kavereihin, vanhempiin, läheisiin, yksinäisyys, eristäytyminen ja vieraantuminen tutuista ihmissuhteista, avuttomuuden tunne, huonommuuden tunne, oppimisvaikeudet, biologiset tekijät, kehityshäiriöt, sairaudet, erot ja menetykset, väkivalta, kiusaaminen, alkoholin tai muiden päihteiden käyttö, syrjäytyminen, haitallinen elinympäristö, työttömyys tai sen uhka, psyykkiset häiriöt perheessä, hyväksikäyttö

Tiedolla johtaminen

Kunnat tekevät sekä kuntalaisten hyvinvoinnin että paikallisen elinvoiman kannalta tärkeitä ja kauaskantoisia päätöksiä ja linjauksia. Päätöksillä on useita eri vaikutuksia esimerkiksi kuntalaisiin, henkilöstöön, ympäristöön ja talouteen. Lisäksi kunnat joutuvat ratkaisemaan yhä monitulkintaisempia ongelmia ja haasteita. Tätä monimutkaista kokonaisuutta voidaan ratkoa tietoon perustuvan strategisen johtamisen kautta.

Tiedolla johtaminen mahdollistaa sen, että erilaiset näkökulmat, vaihtoehdot ja riittävä informaatio otetaan johtamisessa ja päätöksenteossa huomioon. Tiedolla johtaminen edellyttää, että kootaan johtamisen ja päätöksenteon tueksi tilannetta tai ilmiötä kuvaavat faktat. Tieto ei kuitenkaan ole koskaan yksiselitteistä, vaan sen käyttö edellyttää riittävästi keskustelua ja vuorovaikutusta. Näin sen perusteella voidaan tehdä yhteisiä tulkintoja ja johtopäätöksiä. Silloin sen merkitys muuttuu tiedon jakamisesta tiedolla johtamiseksi.

Tiedolla johtaminen edellyttää tietoa kunnan omasta toiminnasta. Sisäisen tiedon tarve painottuu taloussuunnitelmien toteutumisen seurantaan, henkilöstöhallintoon, asianhallintaan ja suoritustietoihin. Lisäksi tarvitaan myös tietoa kunnan toimintaympäristöstä ja sen muutoksista. Kunnissa voidaan tukea tiedolla johtamista luomalla sellaisia prosesseja, jossa kunnan eri toimijat yhdessä kokoavat tietoa ja jalostavat sitä päätöksentekoprosessia varten. Myös erilaisilla työvälineillä voidaan tukea tiedolla johtamista. Yksi tällainen työkalu on lapsibudjetointi, jonka Jyväskylä on ottamassa käyttöön ensi vuoden aikana. Lapsibudjetointi tietojohtamisen välineenä tulee avaamaan osaltaan lapsiin ja nuoriin tehtyjen toimenpiteiden kustannuksia ja vaikuttavuutta.

Hyvinvointisuunnitelma laaditaan hyvinvointikertomuksen tulosten pohjalta syksyllä 2022, huomioiden uusi kaupunkistrategia ja hyvinvointialueen mukanaan tuomat muutokset.